

162.

הוצאת "אחיאסף"

אוצר ישראל

מבחר שירת העברים ומליצתם

ספר רביעי

רבי דונש בן לברט

קובץ שירו

נערך על ידי

דוד כהנא.

ווארשא

בדפוס האחים שולדבער

תרנ"ד.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 1621

1111744

רבי דונש בן לברט

קובץ שיריו

נערך עם תולדות המשורר, מבוא והערות

ע"י

דוד כהנא.

הוצאת „אחיאסף“.

ווארשא

ברפוס האחים שולדברג, דויקא № 1
תרנ"ד.

Р. ДОЙНЕШЪ БЕНЪ ЛАВРАТЪ

т. е.

Стихотвореніи Р. Адойнимъ Галеви,
съ предисл. и примѣч.

Д. Кагана

Издание „Ахיאсафъ.“

ВАРШАВА

Въ Типографіи Братъевъ Шульдбергъ, Дикая № 1.

1894.

Дозволено Цензурою
Кіевъ, 23 Декабря 1893 года.

תולדות דונש.

המשורר הגשגב והמבקר הגדול רבנו אדונים הלוי, הנקרא בשפת ערב בשם דונש בן לברט, אשר ממנו החלה תקופה חדשה לשירי שפת קדש, נולד לערך בשנת ד"א תר"ף ליצירה בעיר פאס באפריקא הצפונית (א). אבותיו היו מאנשי השם ומגדולי היחס, גם היה נכד להגאון רבנו סעדיה ז"ל (ב). ובהיות עוד דונש צעיר לימים בא למדינת בבל, ושם נתגדל ונתחנך כפי הנראה על ברכי זקנו רס"ג, והוא היה לו לאב ומורה (ג), ויעש דונש חיל בלמודים, במשנה ותלמוד ובשפת עבר, בדקדוק וצחות הלשון, גם בלשון המדינה, היא שפת ערב, כי שכלו היה חד וטוב. ובראות דונש את שירי הערב

(א) וזה לשון ר' משה בן עזרא בס' „כתאב אלמחאלרה": „דונש בן לברט הלוי הנאגדלדי לפי שרשו, והפאסי לפי מקום מולדתו", כאשר העתיק לי בטובו מן הכ"י הת' דר' הרכבי, וכן אמר הראב"ע בראש ספרו מאזנים וז"ל: „ור' אדונים הלוי בן לברט המערבי ממדינת פאס".

(ב) וזאת אמר תלמידו אבן ששת בשירו (סי' יו"ד), „אבותיו הישרים בישראל שרים", עיין בס' התשובות מאת שטערן (לד ד').

(ג) עיין להלן בשיר השני של דונש (סי' סא) שאמר: „סעדיה בן יוסף זקני", וכונתו אביו זקט ממש, וכן אמרו תלמידי מנחם לדונש כתשובתם לאמר: „והיתה כעת ההיא לעיר תלמודיו" וכו', עיין בס'

הנשגבים, ואיך נערכו במדה ומשקל ע"פ יתדות ותנועות, לקחו את נפשו מאד, כי רוח השיר נחה עליו מנעוריו, ומאו עלה רעיון יקר בלבו, כי טוב לעשות כזאת גם בשפת עבר. ויהי היום גלה את דעתו לרס"ג, ושבח לו מאד את השיר השקול הנהוג אצל הערבים. אז נפלאו דברי דונש בעיניו, ואמר: „לא נראה כמוהו בישראל" (א), כי באמת גם השיר הפשוט בשווי החרוזים, לא ידעו בני ישראל לפני רב ינאי ותלמידו ר' אלעזר הקליר, ואף כי שירים שקולים (ב); אבל רוח דונש לא רפתה בקרבו, והחל לנסות את כחו לעשות שירים שקולים בשפת עבר, וחפצו בידו הצליח, כי נחה על שיריו רוח חן והיו נעימים לאזן

התשובות לשטערן (לד כו), וכן אמרו שם עוד (לד מח) „אחרי שונך אותו זקנך ורנך".

(א) עיין בס' תשובות דונש על רס"ג (לד לא). ואל תתמה איך עלו רעיונות כאלה על לב עלם, הלא במות זקנו רס"ג היה דונש בן י"ב שנים לערך, אבל נחוץ לנו לדעת שר' יוסף בן ר"ש הסגיד, כהיותו ילד בן שמונה וחמי שנה, כתב אז היטב בשפת עבר, גם כתב אז על ספר את השירים השקולים של אביו הקשים מאד, עיין במ"ע לעטטערבנדע שנה ג' (לד ט').

(ב) עיין בס' תשובות דונש על רס"ג (לד לא) וז"ל: „ידענו כי איז מ' ר' סעדיה וזולתו" וכו', ולדעתי במקום אז ז"ל: „ידענו כי מ' ר' אלעזר מ' ר' סעדיה" וכו', ולא כמו שאמר הרכבי על אז הראשון, עיין בספרו השריד והפליט (לד קג), וכן אמר ר' סעדיה אכן דלאן בזה"ל: „וכבר בקשתי וחפשתי הרבה, ומלאתי כי לפני תרוזי הרב הגדול ר' אלעזר הקליר לא ידענו ולא נשמע לנו תרוזים באומנתנו, ואחריו התזיק ראש הישיבה הגאון ר' סעדיה ז"ל", עיין בס' מלאכת השיר לנאיבוער (לד ו').

שומעת א), ורבים מהם היו תפלות ובקשות והלל ושבת לה',
כמו:

אזר עֲטִיטָה בְּשֵׁלֶמָה,
כל יִצְרָתָה בְּחִכְמָה,
שָׂא עֲוֹנֹתַי בְּחֶסֶדְךָ
וְאַל תִּשְׁוֹמְנֵי בְּלִמָּה ב).

והשירים האלה נתקבלו בכבוד בהרבה ערי ישראל, ועל פיו היו מעריצים בנגון את ה' ג), ודונש היה יקר ונכבד בעיני עמו, והיה אבי השירים השקולים. גם החל להורות את כתבי הקדש ושפת עבר, לתלמידים רבים בישיבות שנער ד), ואף כי היה עוד צעיר לימים, ושמו הטוב הלך למרחוק. ובעת ההיא יושב בעיר קורדבה בספרד, על גפי מרומי הצלחה, הנשיא רב חסדאי בן יצחק שפרוט, כי היה מזכיר ויועץ ורופא למלך האדיר עבד אלרחמן השלישי. אבל בימי גדולתו לא שכח חסדאי את אחיו ועמו, ויהי להם כמלאך מושיע, ועמד לימינם ככל עת נגד כל צר ואויב, ושלה רב כסף ומכתבים לישיבות בבל. גם השתדל להגדיל את חכמת ישראל בספרד, והעביר קול: „מי לה' אלי וכל מחסורו עלי,

א) וכה אמר עליו אחריו: „שירי ר' אדוניס ביד החן חכוקים“,
עיין תחמוני שער ג'.

ב) עיין תת"מ (לד מג).

ג) עיין בס' התשובות לשערן כשיר אבן ששת (לד כו סי' סד).

ד) עיין להלן כשיר שהביא אבן ששת מאת מאורר אלמוני שער לכבוד דונש: „חכס מערב" וכו'.

ויאספו אליו כל גאון וכל רב, מארצות אדום וערב"ה), ובימיו התחילו המושוררים לצפצף, כי כפיו היו כעננים לעורכי השירים ב); גם שלח לקרוא אליו ממרחקים את מנחם בן יעקב ממשפחת סרוג הספרדי, שישב בעיר טורטוסא, כי נודע שמו לתהלה, שידיו רב לו במליצה ושיר ודקדוק לשון הקדש, ומנחם בא עם אביו ואחיו וכל בני ביתו לקורדבה, והיה סופר ומזכיר בבית הנשיא חסדאי, וכתב לו מכתבים רבים למדינות שונות, ואף למלך כוזר; והוא עורר את לב מנחם לחבר ספר על שרשי לשון הקדש, כמו שעשה לפניו רס"ג. ומנחם שמע מהר לדבריו, והחל לכתוב את ספרו בשפת עבר בשם „מחברת“, ויומם ולילה שם בו כל מעיניו, ועמל בחבורו מאד ג).

ויהי כשמוע חסדאי את שמע דונש ורוב חכמתו בדקדוק לשון הקדש ובמליצה ושיר, שלח לקרוא גם אותו אליו, יען קנאת סופרים תרבה חכמה, והנשיא ידע ואהב את שפת עבר בכל נפשו ד). ומארץ רחוקה, בבל, בא דונש לקורדבה, והוא היה עוד עול ימים, והנשיא קבל את פניו בכבוד גדול, והיה ג"כ מזכיר ויועץ אצלו. ודונש היה איש חכם ועשיר, נכבד

ה) לשון התחמוני (שער יח).

ב) קן נאמר עליו בקבלת הראב"ד, וכן אמר דונש להלן כשירו הראשון (סי' לג).

ג) המקור לכל הדברים האלה, עיין בספרי לתולדות רס"ג (לד ג').

ד) ובתנ"ס ולא מהר"א ווייס בס' ד"ד ודורשיו (ח"ד, לד רל"ט) לדבר סרה על הנשיא ולא ראה שרק מאהבת הנשיא את שפת עבר, לא קתנו מנחם ודונש את ספריהם בשפת ערב.

וטוב לב ובכספו תמך דליום ה), והיה יקר ונכבד בעיני חסדאי.
 גם זקנו רס"ג היה חשוב אצל חסדאי מאד, עד שבנו ר'
 דוסא שלח לו מכתב מבבל, והגיד לו את קורות אביו רס"ג
 בפרטות (ג). ובין כה וכה גמר מנחם בשנת ד"א תשט"ו לערך
 את מחברתו, ויעש לו שם גדול, ויקנא בו דונש בסתר לבו
 מאד (ג), וירא כי נגע מנחם במחברתו מעט בכבוד רס"ג, גם
 הרחיב פה ולשון על פתרוני ר' יהודה בן קריש, ואמר בגדל
 לבב: „והיה עליו מאמתת המוסר בטרם שומו פתרון, לחקור
 איך יבנה בנין הלשון" (ד); ויאמר דונש אל לבו עתה יש שעת
 הכושר לפני, להראות את גדלי ולהתרומם על, ולהוריד את
 כבוד מנחם עד לעפר, יען הוא בעבור חסר דעתו בכנינים הרם
 חומת הלשון (ה); וברוב חמה יצא דונש חיש נגדו, וכתב על
 ספר את תשובותיו, ובו מאתים השגות על מחברת מנחם.
 ואמר בהקדמתו כי מנחם חבר ספר, אשר מפיר לכל אמרי שפר,
 ונתן מכשול לתלמידים רבים, ואחר כל זאת לחכמים לעג,

- א) זאת הגיד עליו תלמידו אבן ששת בשירו (לד ד' סי' ח'):
 „לאיד דל קף סופק, באישון דס דופק" וכו'.
- ב) עיין קבלת הראב"ד בס' יוחסין השלם (לד רו).
- ג) זאת אמרו תלמידי מנחם על דונש בפירוש וו"ל: „קנא ושם
 עלילות דכריס לפסול המחברת", עיין בס' התשובות לשטענן (לד יט).
- ד) עיין מחברת מנחם שרש אכה (לד יב) ושרש אלף (לד כה)
 ושרש הג, גינת (לד סה וסט).
- ה) עיין להלן בשיר השני של דונש (סי' עד) שאמר: „והרם
 כנינים" וכו', וכן אמר הראב"ע על מנחם בהקדמת ספרו יסוד כזה"ל:
 „ובעבור חסר דעתו ככנינים הרם חומת הלשון".

ועליהם פה הרחוב, ועל כן יצא הוא לגדור את הפרצה, ולרפא את ההרום; וספרו זה המלא ארס ורעל על כל גדותיו שלח לחסדאי א), עם עוד שני שירים שקולים ממנו בראשו, הלוקחים לבבות בנעם מליצתם, האחד: „דעה לבי“, ובו ארבעים ואחד בתים, הוא שיר תהלה לכבוד הנשיא, והשני: „לדורש החכמות“, ובו מאה ועשרה בתים ערוך כלו אל מנחם, ובשירו ההוא שפך מזהחל ועד כלה בוו וקלון על ראשו כמים. ואף כי היה מנחם זקן ממנו לימים, דבר עמו בלעג וקלם כמו עם נער קטן, וקרא אותו בשירו זה פתי, ואמר כי הביא שחת בלבות היצורים, שפת קדש שבר, וחטא אל חטא צבר, ושת מכמרים, לרגלי התלמידים הישירים, וטוב עשה לו כמס ספריו בקברים, ולו קן שם קפץ לפיו במסגרים ב).

אך להשפיל את כבוד מנחם בעיני חסדאי עד מאד, ראה דונש להרים קול ברעש גדול בראש שירו השני, כי נגע מנחם בכבוד זקנו ורבו, ודבר סרה במחברתו על רס"ג, ובאמת

א) למשל בתשובותיו (לד סא) יאמר: „דברוך הבל הנלים“, וכן (לד עג) „סן תהיה כחכמים בעיניהם הכסילים בעיני בוחניהם“ (לד עד) „והתבונן ולדרוש אולת אל תוסף“ (לד פג) „ולא תמות בתוכו לשחת“ וכדומה.

ב) עיין להלן בשיר השני של דונש הנדפס פה (סי' לב) שאמר שם: „ואין בתמימה לפתי מתכימה“ וכו', וע"ש עוד סי' כה, סימן לה, סי' מד וסי' כו; ושד"ל עשה מאד כספרו בית האזנר (לד לח) שאמר וז"ל: „האיש דונש ערך השגותיו בשירה ארוכה וכו', ואע"פ שתחלת דבריו מלאים תהלה וכבוד למנחם, הנה שאר דבריו כוללים מדרות ולעג“.

דבר מנחם ביראת הכבוד נגד רס"ג. וזאת כונת דונש בשירו
 „לדורש החכמות" וכו', שהוא רס"ג אשר דרש בחכמה ועורר את
 ישני עמו ערב ובקר, וכל הניב והשפה אסף בספרו האגרון,
 ואיך ערב מנחם את לבו, לירות חץ והנית בלב ציר ישראל
 (כמוהו א); עוד יצא דונש בחמת אפו לשום עלילות דברים על
 מנחם, ואמר שחלל במחברתו את המשנה, גם פירש מלת
 „ומלק" כמו ראש המינים ענן, המחליק על תלמידי רבנן ב),
 ואמר עליו בשירו הנזכר לאמר:

יֵאָסֵר מִתְּרָה וְהִתִּיר נְאֻסִים
 עָלַי זֶה הַפְּרִץ לְקֵלָה וּלְתַרְץ ג).

דברי דונש אלה לא היו כקול קורא במדבר, רק עשו
 רושם גדול על לב הנשיא חסדאי, עד שנהפך לשנוא את מנחם,
 אבל מנחם שם יד לפה, ולא ענה על דברי דונש מאומה ד);
 סבת הדבר כי ידע מנחם את נגע לבבו, יען אבי זקנו וקרוביו
 הרבים, יצאו כבר לתרבות רעה ונעשו מינים והתירו אכילה

א) ע"י שלא הביין שד"ל את כונת דונש כראש שירו ההוא, נעלם
 ממנו ומכל ההולכים בעקבותיו, סבת הכעס שכעס חסדאי על מנחם
 מאד, וגם תוכן ספר האגרון שחבר הרס"ג.

ב) עיין תשובות דונש על מנחם (נד עה) ועל זה יאמר שם
 ר"ת: „וחלילה מלהעלות על לבו עלילות דונש", ועיין בשיר השני של
 דונש (סי' פג).

ג) עיין בשיר הנזכר (סי' יט).

ד) וזאת אמר אבן ששת: „ויחת מנחם ולא ענה כמלה" עיין בס'
 התשובות לשעטנר (נד יח).

ושתיה ביום הכפורים, ולא מלו את ערלתם, וידחו מעדת
 ישראל (א), ומטעם זה ירא מנחם איש מסכן וגר בארץ נכריה,
 אף כי היה אדוק בדת הרבנים בכל נפשו (ב) לצאת מהר נגד
 דונש שהיה מיוחס גדול ועשיר, ולדון עם שתקיף ממנו בדברים
 הנוגעים לדת ישראל, פן יבולע לו ותגלה חרפתו בקהל. וע"כ
 ראה כי טוב לחשות, והיה מן הנעלבים השומעים חרפתם
 ואינם משיבים; אך בראות הנשיא חסדאי כי נבעת מנחם
 מפני דונש, ולא ענהו אף במלה, חשב בנפשו בלי ספק
 שהצדק עם דונש. או הכו דבריו שרש בלבו עמוק עמוק,
 ועבר עליו רוח קנאה, קנאת הדת, ומבלי שאול את פי מנחם
 אולי חף הוא מפשע, צוה להרוס את ביתו בקורדבה, וביום
 מועד ושבת נהרט בית מנחם, וגם הכה מידי אנשי חסדאי
 ונמרטו שערותיו, ומנחם האמלל היה מוכרח לעזוב את קורדבה,
 ומצבו היה אז רע מאד; וכראות מנחם כי כלתה אליו הרעה,
 שלח אז מכתב לחסדאי להראות לו צדקתו, ואיך שונאיו
 סבבוהו בכחש, ויצאו לקחת ממנו נקם ולעשות להם שם, ועל
 זה ענהו חסדאי לאמר: „אם העוית כבר הביאותיך למוסר,
 ואם לא העוית כבר הביאותיך לחיי העולם הבא“, ואחרי כן

(א) עיין להלן בהוספה ששם הדברים באריות.
 (ב) ואך לשוא עשה פינסקער את מנחם לקראי, עיין בס' ל"ק
 נספחים (לד קסג) ושקר ענה בו לאמר: „שאין בכל מחברתו מראשו
 ועד סופו אפילו רמוז אחד לפירושים של חז"ל"; אבל לא ראה פינסקער
 כי במחברתו שרש גבעל (לד נב) יאמר מנחם בזה"ל: „אין לה דמיון
 בתורה אבל כלשון משנה יש“, ובשרש גף (לד נח) יאמר: „וכלשון
 משנה הגפת דלתות“, וכדומה.

שלח לו חסדאי את הקונטרס כף מן מחברתו לחזרה א), שנשאר אצלו כפי הנראה מן העת שעזב את ביתו, והדבר הזה היה לאות בעיני מנחם, כי חפץ הנשיא בו ובמחברתו ז). אז ראה מנחם כי עתה עת לדבר, ואמין את רוחו וכתב מכתב גדול להנשיא, והוכיח על פניו דרכו שעשה בו משפט עול ויצא כאלהים לדון דברים שבלב, מבלי לשמוע תחלה מה בפיו, ומדוע לא יזכור כי כבירים אשר ישוגבו, ודלים אשר ידאבו, יחד על עפר ישכבו. גם הגיד לו שיש עמו תשובות נגד דונש, במלים שגונים מחצים, ואם עתה ידום אחר יום ישמע עזאונגו). ולא ארכו הימים ויתעוררו תלמידי מנחם מתרדמתם, ובראשם אפרים בן קפרון, יהודה בן דוד ויצחק אבן גקטיליה, ויצאו כעת אחר י"ב חדשים ברוב חמה לעזרת רבם, גם להציל את כבוד חכמי ספרד ד); וכתבו ספר בתשובות עזות נגד דונש. גם חברו שני שירים שקולים בראשו, כמו שעשה הוא בספרו,

א) עיין במכתב מנחם לחסדאי הנדפס בס' התשובות לשטערן (לד כג) ובספרי לתולדות רס"ג (לד ז').

ב) וזאת אמר מנחם בסוף מכתבו להנשיא: „כף המושב מאת ידידי שמתיהו לטוטפות, ויהי לי למשיב נפש“.

ג) עיין במכתב הנזכר (לד ל').

ד) אכן ששת כתשובותיו (לד יז) ועיין בתשובות ת"מ (לד כט) בספר הנזכר לשטערן, ושם התלמיד הראשון של מנחם היה אפרים בן קפרון; וזאת אמר אכן ששת כתשובותיו (שם לד יח) „וששתם בנהקת פראים וקול גדיים“, וקפרון בלעז הוא גדי ועז, וכמלת פראים רמוז על שמו אפרים, וכן אמר מיד: „כל הרי יהודה ואפרים“.

אחד לכבוד הנשיא חסדאי, אשר אליו הקריבו את ספרם, והשני ערוך כלו לדונש, והמטירו על ראשו גפרית ואש, והוכיחו אותו על פניו ישרק מרוב קנאתו שם עלילות דברים לפסול המחברת; ומנחם רבם חבר ספר יקר, והשאייר אחריו ברכה לדורות, והוא לא עמד על ענינו ועל פתרונו, ושקר דבר וכחש באמרים, דק רצה שיהיה גם הוא בין מחברי הספרים. אמנם לעשות הסכיל כאחד הבוערים, ואך לשוא יצעק מרה על מנחם בדבר רס"ג, והוא בעצמו בתשובותיו על מנחם לא ישמע לדברי רס"ג, אחרי ששם אותו לפנים בשירו לזקנו ורבו, והנה דבריו מכחישים זה את זה א); עור יצאו להתל בו על הסימן שעשה לי"ג אותיות המשרתים: „דנש הלוי אמת כטב“, ואמרו שאין למלת כטב פירוש וטעם בכל המקרא, ועשו בהלצה סימן אחר: „דנש הלוי טמא כתב“ ב) וכן שחקו מומנו על הסימן השני שעשה לאותיות המלכים: „חג קץ ספר עו“, וכונתו כי החוגג הוא מנחם קץ ומאם ספר עו ג), ועשו הם סימן אחר עליו: „עו קר חפץ

א) עיין תשובות ת"מ (לד עו סי' פט), שם (לד יט), שם (לד מד) ושם (לד מח).

ב) עיין תשובות ת"מ (לד מא) והסימן הזה: „דנש הלוי“ וכו', גם הסימן השני הנאמר מיד, הביא דונש בהקדמתו לתשובותיו על מנחם, ונכונים דברי הרכבי שאמר בס' השריד והפליט (לד קכד) שכונתו בהסימן הזה להגיד: „דונש הלוי הוא אמת כמו שהוא טוב“, וזאת נראה ג"כ מדבר ת"מ (לד מ').

ג) הסימן הראשון על המשרתים עשה דונש לכבודו, אבל הסימן השני עשה דונש לזלזל בכבוד מנחם, וכונתו כי החג מלשון (תהלים קז כז) יחוגו ויטעו כשכור, קץ מלשון (ויקרא כ' כג) ואקץ כס.

סג", לאמר כי איש עז נפש וקר לב כמוהו יבקש רק סג ולנמות
 מדרך הטוב א); גם יצאו לדבר עם דונש קשות, על שערב את
 לבו לעשות שירים שקולים בלשון הקדש על משקל ערב,
 ואמרו הלא רס"ג עשה הרבה שירים ולא נשקלו במשקל ערב,
 ולוא ראה שיתכן לעשות כן, היה הוא הראשון בזה, אבל
 חלילה לנו להשיג גבול ראשונים, ולעשות כזאת בשפת עבר,
 כי ע"י זה נתצו פתוחים וקמוצים, ותשחת ותאבד לשוננו
 הקדושה, אשר נשארה לנו לשארית; ורק לבל ירם דונש את
 לבו לאמר, מי יוכל לעשות שירים שקולים כמוהו, מצאו לטוב
 לשקול שיריהם הנמצאים בראש תשובתם על משקל ערב,
 להראות לו שלא נופלים הם ממונו במליצה ושיר כ).

וענינו שקן מנחם ספר עז, יען שפירש במחברתו דברי תורה וכתבי
 הקדש שלא כהוגן, וכן אמר אכן ששת לתלמידי מנחם (שס לד יח)
 „מלמדכם אשר היה לו סג, וגבול התורה והמכתב השיג“, וכן עשה
 עוד דונש סימן אחר על מנחם בתשובותיו (לד פו) להתל ממנו,
 והוא: „ענינים אכל ושתה“, ר"ל שמנחם שתה שכר.

א) כונת דונש בסימן השני שעשה, הרגישו מיד תלמידי מנחם
 שי"א להתל ברבם, וע"כ עשו בהלצה סימן אחר עליו: עז קר חפץ
 סג, וסג הוא מלבון (תהלים נג ד') כלו סג, ובמלת קר השתמש
 ג"כ אכן ששת (לד לח) ואמרתם על פי העז הקר, וכן נראה מדבריו
 (לד כט) שהסימן הזה על דונש עשו שני תלמידי מנחם, בן קפרון
 ור' יהודה בן דוד; ומכאן נראה שמה שפירשו דערינבערג וגרינוואלד
 על הסימן: „חג קן ספר עז“, כמו שהביא הרמב"ם, אין לדכריהם
 כל יסוד.

ב) עיין תשובות ת"מ (לד כח).

אחר הדברים האלה יצא ברוב כעס וחמה נגד תלמידיו מנחם אחד מתלמידיו דונש הצעירים, ושמו יהודי אבן ששת, וכתב השגות נמרצות על דבריהם, והסב את סימנם: „עו קר חפין סג“, על אפרים בן קפרון, יען קפרון בלעז גדי עז או תישא; והגיד על רבו דונש גדולות, כי החכמה לו אחות, ושרים עם פחות בשיריו נהדרים, והוא בעת בן שלשים, ואצלו לומדים בני ששים, ואף כי למד הרבה חכמות, בכל זאת דרכו לא ירט כרבם הפרוץ ג), ואבותיו של דונש היו בישראל שרים, ואחיהם ובניהם כאשר עשו להם דמות שור, לא נשאו להם פנים בדין, ובידיהם הרגום כצירים ג); ודבריו אלה היו כחרבות ללב מנחם, יען אבי זקנו וקרוביו יצאו לתרבות רעה, ואת אשר פחד מנחם לפנים בא בעת, ועליו אמר אבן ששת בשיריו:

יהו כל גין נחת

וְזָרַע קִנְחַת

וְגַם כָּל מִשְׁפַּחַת

קְרוֹבָיו הַחַיִּים ד).

עוד יצא אבן ששת להתל בתלמידיו מנחם, באמרו כי

א) וזאת אמר כראש שירו (ס' ח') „גדי אתה הנמהר“.

ב) עיין תשובות אבן ששת בשירו (לד ד' ס' יז, ס' סג וס' קת).

ג) שם בשירו (ס' יד) והכוונה שהרגו אותם כמו שהרגו לפנים יורי ישראל לעובדי העגל.

ד) שם בשירו הנזכר (ס' קמו) „זרע מנחת“, כמו (כראשית לו כג)

„ו מנחת ועיכל“, ורמזו כמלת מנחת על מנחם, ועיין בהוספה להלן.

יד רבם, ופי בן מוכר בכורתו בעדשים, היתה בתשובתם
 באמצעא), ודונש רבו השיב עליו מאתים השגות, אשר הודו
 לו בהן כל אנשי לבבות, והם יצאו להצדיקו ברוב עמול רק
 בחמשים; גם במה שתולים את עצמם על רס"ג, ירפאו את
 שבר מנחם על נקלה, כי גם הוא לא צדק, עת לפניו נבדק
 בכמה ענינים נ; ובדבר השיר השקול אמר אבן ששת, שבאמת
 הגדיל דונש לעשות, כי שם גבול ומדה לשירינו, למען ידבקו
 היטב בלבנו, וקצת תהלות השיר השקול לספר לא די לו לכתוב
 בהן ספר שלם ג), וחתם את דבריו בשיר שעשה משורר אחד
 לכבוד דונש לאמר:

חכם מערב! יהודון לו לפתרו,
 אשר פתר בשנער ביישובות,
 ונשא קול בחוצות גם רחובות
 בחקמותיו אשר בים רחבות ד).

דבריו ריבות האלה שיצאו בין דונש ומנחם, הביאו תועלת
 רבה ורוח חיים לשפת עבר, כי התעוררו חכמים רבים מתרדמתם,
 ויצאו לחקור ולדרוש בכל נפשם בדקרוק וישרשי הלשון, ורוח

א) שם בתשובותיו (לד ית).

ב) עיין בשירו הנזכר (סי' סא) וכן אמר להלן בתשובותיו (לד לו)
 „שיר קר” וכו’ על שם ראש כלה אדוניכס; מאתן נראה שאכן ששת כתב
 תשובותיו, אחר מות הנשיא, כי בחייו לא ערב את לבו ללאת נגד
 רס”ג, וגם להגיד על הנשיא, ראש כלה אדוניכס ולא אדונינו, והבן.

ג) שם בתשובותיו (לד כב).

ד) שם (לד מד) ומאהבת הקלור הכאתי פה רק ראשי הכתים מן

הבקרת החל לרחף אז בספרד, ובראשם יצא ר' יהודה בן דוד הנקרא חיוג, שהיה אחד מתלמידי מנחם, וחבר ארבעה ספרים יקרים, והחיה את עצמות לשון הקדש היבשות, וה' פקח את עיניו לראות, מזה שלא ראה לפניו רס"ג ראש המדברים א), וכאשר ראו חכמי בבל את ספרו על שרשי לשה"ק, אמרו לא ראינו מצד מערב דבר טוב חוץ מזה הספר שהוא יותר טוב מכל טוב שבעולם ב).

אחר כל החרדה שחרד דונש לכבוד רס"ג, והמר על ידו את רוח מנחם מאד, ראה אחרי כן כעצמו שאמנם שגג רס"ג בפתרוניו בכמה דברים, ויצא, כפי הנראה אחר מות הנשיא, ומרד באדוניו רס"ג, וכתב על פתרוניו בקרת עזה והרס ושבר את דבריו לרסיסים ג), גם התמרמר על רס"ג על שפירש מלות אחדות שהן לפי דעתו נגד המסורה ואמר חלילה לנו לפתור דבר שיובילנו להפר נקודה אחת מלשון הקדש ד); עוד לא

הסיר הזה; גם הראב"ע הזכיר את דונש לשבח בספרו שפה ברורה (דף כה ע"ב).

א) עיין בהקדמת הערוך לר"ש פרחון.

ב) שם (דף נד ע"ב) ואולי הוא ספרו הרקמה שמוזכר הראב"ע בתחלת ספרו מאזניס.

ג) ושמו ספר תשובות דונש על רס"ג, וכאשר לחקו תלמידי מנחם מן הסימן הראשון שעשה, שנה פה הסימן הזה כך: „אדניה שלו כתם טב“, אבל הסימן השני: „חג קץ וכו', נשאר שם כמוקדם (לד ג').
ד) שם (לד ב' ס' ד'), אך הראב"ע ילא אחרי כן בספרו שפת יתר להגן על רס"ג, ולהלילו מידי אדוניו קשים, והגיד על זה (שם ס' ד') וז"ל: „ואמר דונש וחלילה להסר נקוד וכו', ולא אמר מאומה בעבור שמלאנו כל התטעות מתחלפות זו בזו.

ישרו בעיניו מה שירמה רס"ג שפת עבר לארמי ולערבי, ואמר שאין לדמות אותן זו לזו, אלא בשעת הדחק אם לא נמצאה כמלה הזאת עוד במקרא, ואמר שם בישורו לאמר:

וְכָל חֶכֶם אֲהוֹכִית בְּמִלִּי
 וְלֹא לְצִיּוֹם מִשְׁנָאֵי הָאֱלֹהִים,
 לְהִתְקַם אֲשֶׁר יִשְׁתָּה דְבָרִי
 וְלֹא יִשְׁתָּה בְּמִזְרֵק יָם גְּפָנִים ח).

והשגות האלה על רס"ג כתב דונש בקצור נמרץ לפני מקצת תלמידיו, והניח פירושו לנסחא השניה, כי רצה להרחיב בהן הענינים, כדי שיהנו מדרביו כל תלמידיו הרבים כ), אבל לא הפיק זממו כי קדמהו המות, ובשנת ד"א תש"ן בערך מת דונש, והוא היה כבן שבעים שנה, ונפשו עלתה השמימה; אמנם רבות וגדולות עשה בחייו לשפת עבר, וביותר לשירי שפת קדש, במה ששקל אותם במאזנים, ואך למהיה שלחו ה' בארץ יען רק ע"י המשקל יש כעת לאל ידנו להבין את דבריהם. ולולא הוא נשארנו לנו השירים היקרים מדורות הקדמונים סתומים וחתומים, וממנו החלה תקופה חדשה לשירי ישראל, ורבים מגדולי המשוררים הלכו חיש בעקבותיו, ויצאו לעשות שירים

ח) עיין תשובות דונש על רס"ג (לד לו סי' קי) והשיר הזה הוא ע"מ יתד וכ"ת יתד וכ"ת יתד ות'; ולדעתי כונת דונש בסוף שירו זה על מנחם, כמו שעשה סימן עליו מקודם: „ענינים אכל ושתה“, והבן! ב) עיין בס' הנזכר (לד ג' סי' ו').

שקולים בדעת וכשרון, ובראשם ר"ש בן גבירול, ור' שמואל הנגיד, ור' אבון בן שרדה, ור' יצחק בן שאול וכדומה א'; ושם דונש הוזכרו ברוב כבוד אחרי מותו, כנראה מן השיר היקר, ששלח גבירול לר' שמואל הנגיד לאמר:

שְׁמוּאֵל! מַת בָּנוּ לְכַרְט
 וְעַמְדָּתְךָ עָלֵי בָנוּ
 וְכָלֵינוּ מְאֹד אֵלָיו;
 וְאוֹלָם הִנֵּה הָנוּ
 וְלוֹ יֵשׁ חַי תַּפְשִׁנֵּהוּ
 וְרַצְעֵנוּ לָךְ אֲנִינוּ ב'.

שירי קדש שעשה דונש הנודעים לנו והם: דרוור יקרא, דלה שובב, זמירות ליום השבתג), דבוק חתן בדתך, פיוט

א) עיין בס' תמדה גנוזה (ד' כח) וכס' עמודי העבודה (ח"א ד' קנז) ונכונים דברי רש"י ז"ל שאמר בס' שה"ש לגבירול (ד' לו) וז"ל: בענין הלכות והמשקל ילא גבירול בעקבות דונש, וכן שר משורר אלמוני לכבוד ר"ש הנגיד, והרכיב דברים לקח מן השני שירים של דונש, שכתב כראש תשובותיו על מנחם, עיין בס' שירי שלמה לדוקעס (ד' סה סי' סח).

ב) עיין בס' הנזכר לדוקעס (ד' נו סי' נד) ונכונים דברי גייגער שאמר בס' שלמה בן גבירול (ד' עו) שהשיר הזה חקר גבירול ושלחו לר"ש הנגיד.

ג) כמחזור ויטרי (ד' קע"ח) שאמר בפירוש על שני השירים האלה: „לדונש בן לברט“.

לחתונה, דווי הסר, שויר לברכת המזון של חתונה, ברכי יחידה, רשות לחזן א); והרבה שירים ממנו לא נתפרסמו בעולם ונשארו סתומים ולא נקבו בשמות ב), גם תלמידי מנחם מזכירים בתשובתם, חרוזים אחדים מן שיריו אשר אבדו מאתנו כיום; וכל הקדמונים כמו רש"י, הראב"ע, רשב"ם ובעלי התוספות, מזכירים את דונש לשבח, ור' יוסף קמחי שר בספרו הגלוי שיר לכבודו ג), והרים את שמו מאד.

א) השיר ברכי יחידה נמצא בס' שירים וזמירות (סי' קלה) וחתום עליו שמו דונש הלוי.

ב) עיין תחמוצי (שער ג') וז"ל: „ושירותם סתומות ולא נקבו בשמות, כגון מנחם בן סרוק ודונש בן לברט, ושמואל ואבון ואחרים" וכו', ואלתריזי לא בא פה לזלזל בשירי דונש ומנחם, רק כוונתו שלא נתפרסמו שיריהם על פני תבל, אך מלבד שיריהם יש שירים רבים, שלא נתפרסמו מחמת חולשת ענייניהם.

ג) עיין בספרו הנוכח (לד סב).

הוספה

משפחת מנחם.

כבר יצא הח' פינסקער בספרו ל"ק נספחים (צד קס), להוכיח מדברי אבן ששת שאמר על תלמידי מנחם בתשובותיו (צד יח) בזה"ל: „ופי בן מוכר בכורתו בעדשים, (צד כט) בן דוד בין העם הלועז (צד ח' סי' ג'), וליהודה בן דוד וכו' קראו הנוצרים (צד לב), וידחו מעדת הברורים והחותם וניניו ורעיו ארורים; כי רמו אבן ששת בזה, על ר' יהודה בן דוד אחד מתלמידי מנחם, שהוא בין העם הלועז הנוצרים, באותו החלק מספרד שהיתה ממשלתם שם, גם רמו עליו בהמלות: מוכר בכורתו בעדשים, רוצה בו שאביו המיר דתו, וזאת אמר קראו הנוצרים, והחותם וניניו וכו', רמו ג"כ ליהודה בן דוד הנזכר עכ"ל; אבל דברי פינסקער אלה אין להם כל יסוד, ולא ראה מה שאמר דונש בתשובותיו על רס"ג (סי' מה), ולדעתו מלת לועז פירושה כמו בערבו איש משחת ונואף, וזאת היתה ג"כ כונת אבן ששת תלמידו, ובמלת נוצרים השתמשו או, על אנשים אורבים על העיר; ועד"ו אמר אבן ששת להלן בשירו הנזכר (סי' קלד) „ותם הנוצרים" שכונתו כמו (ירמיה ד' טז) נוצרים באים, שענינו אורבים על העיר, ולפי זה נראה שבחנם

הוציא פינסקער לען על ר' יהודה בן דוד, ואחריו נמישכו רבים ובראשם גייגער, וכל דברי פינסקער נוסדו על קורי עכביש. אולם אם נשים עין בקרת על מה שאמרו תלמידי מנחם בתשובתם (צד מו) נראה כמה דברים שנעלמו מעיני חוקרים רבים עד היום, וז"ל תלמידי מנחם בקצור: „כמה לך בשרי בארץ ציה וגו', ושמע פתרון הפסוק (תהלים סג ב') כמו שאמר מנחם, דע כי זאת התפלה והתחנה דבורה על לשון ישראל הנלחצים ביד צרימו וכו', ויאמרו אלי צמאה לך נפשי כצמא למים וכו', ודמתה אומת הנכרי וארצות האויב כשבת בארץ ציה" עכ"ל; והנה על דבריהם האלה השיב להם אבן ששת בתשובותיו (צד לא) ברוב כעס וחמה לאמר: חטאתם חטאה גדולה, ואת חטאתכם תליתם על מנחם מלמדכם, באמרוכם שמע פתרון המזמור על ענינם, מנחם [אמר] המזמור הזה נאמר על אנשי גלות ישראל וכו', כל אלה הדברים דברי הבל וכו', ותעשו מדבר גלוי וגזר, משל וחידה, ומזמור שעבר על דוד מלך ישראל, כי הוא אמור לעתיד על גלות ישראל. התכוננו בנים סכלים, כי ראש המזמור, מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה, והמדבר הוא ארץ ציה, ולא משל לארץ האויב, כאשר אמרתם בעצת נין עשו הפותר, כאשר פתרו אבותיו המצות הגלויים הגזורים, כי במשל הם אמורים, ובפתרון הוא התיירו אכילת החזירים, ואכילה ושתייה ביום הכפרים, ומתפללים לא טהורים, וערלתם לא גזורים, וידחו מעדת הברורים, והחותם וניגו ורעיו ארורים עכ"ד; ובמקום והחותם צ"ל לדעתי: ואחותם, וכל איש אשר עינו בראשו יראה, כי כונת אבן ששת בהמלות: כאשר אמרתם בעצת נין עשו הפותר, רק על מנחם, יען הוא פתך לתלמידיו המזמור הזה, בדרך משל על לעתיד, ורק על

ראש מנחם שפך אבן ששת בוז וקלון, וזאת אמר ג"כ מקודם
(צד יח) ואתם חפצתם להצדיקו בחמשים מן המאתים, על פי
בן התישים, ופי בן מוכר בכורתו בעדשים וכונתו כי בן
התישים הוא בן קפרון כנודע, ופי בן מוכר בכורתו בעדשים,
הוא מנחם בעצמו, כי הוא היה לעזר לתלמידו בן קפרון איך
להצדיקו, וכמו שאמר עליו: בעצת גין עשו הפותר; וכן אמר
עליו אבן ששת בשירו (צד טו סי' קמד) ואת ריב רבו רב וכו',
יהי כל גין נחת וזרע מנחת, וגם כל משפחת קרוביו החזירים,
כי אבי זקנו של מנחם וקרוביו יצאו לתרבות רעה; ובמלת
גין השתמשו הקדמונים על נכד וכן נכד (עיין אנרות שד"ל
צד תרפ"ב), ומטעם זה נבין מה שיצא אבן ששת בראש שירו
ההוא להגיד על דונש רבו לאמר: אבותיו הישרים וכו',
ומושכים השונים וכו', ואבות עם בנים בדין לא מכירים (צד
ד' סי' יוד) כי בזה ירה חצי רעל אל לב מנחם, גם נראה
כעת אור עוד על כמה ענינים.

פתח דבר.

השירים הנשגבים האלה, ששר דונש בן לברט לפני
 תשע מאות שנה, נדפסו בפעם הראשונה בלונדון בשנת תרי"א,
 ע"י הח' פיליפאוסקי בראש הספר תשובות דונש, בלי נקודות,
 הערות ותקונים ובטעות כשיר אחד, עד שפג מהם טעם וריח
 השיר, והרכבה חרוזים מהם נשארו בלתי מובנים כלל; ואחריו
 הדפיס הח' גראָטין בשנת תרכ"ב בספרו לקט שושנים, את
 השיר הראשון ששר דונש לכבוד חסדאי ע"פ כ"י שד"ל,
 אבל גם בו יש ישגיאות רבות, ודברי דונש נשארו סתומים
 וחתומים כמקודם; והנה קנא קנאתי לכבוד ספרות ישראל,
 ויצאתי כעת ע"פ בקשת בעלי „אחיאסף“, לתקן את נוסחת
 השירים האלה ולנקד אותם כהוגן, גם להפיץ אור על דבריהם
 בהרכבה מקומות; ולבי נכון ובטוח שכל איש אוהב עמו
 ושפתו, פועל ידי ירצה, והיה זה שכרי.

ארעמא, כ"ה תשרי, תרנ"ד.

המעריך.

השיר הראשון

ש ש ר

דונש לכבוד הנשיא חסדאי בן יצחק אבן שפרום.

א.

דַּעַה לְכִי חֲקֻמָּה
 וּבִינָה וּמְזֻמָּה,
 נִצֹר דְּרָבִי עֲרֻמָּה,
 שְׁמַע הַמּוֹסְרִים ה).

ב.

וְהִצְדַק בְּקִשׁ
 וְאַל תִּהְיֶה עֲקֹשׁ,
 עָבוֹר לֹא תִקְשׁ
 בְּלִבּוֹת הַמּוֹרִים ג).

ג.

הִגֵּה תְּמִיד לְעֲנוֹת
 תְּשׁוּבוֹת מוֹכְנוֹת,
 צְרוּפוֹת וּבְחוּנוֹת,
 בְּזָהָב כְּבוֹרִים .

א) בראשי השורות חתם פה את שמו: דוגם, והסיר הוה וכן השיר השני הבא אחריו, הוא ע"מ יתד וד' תנועות.
 ב) בלכת אש (שמות ג' ב') יפרש דוגם כמו להכת אש, עיין שפת יתר להראב"ע (סי' קמ), וכוונתו כאן ע"ד שאמרו חז"ל (אבות פ"ב משנה יוד): הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, ודוגם בדכרו אל לנו, ירמוז

ד.

הִנֵּה סִי, תְּמִיד עֵר
 וְהַתְּאֵזוֹת גּוֹעֵר,
 בְּעֵן אֶת שׁוֹעֵר
 לְרוּחוֹת וּבְשָׂרִים א).

ה.

וְאֵל תִּתְּאוּ חָמֵר
 זְמַן אֲרוּךְ נִשְׁמֵר
 וְרִיחוֹ לֹא גָמֵר
 בְּשִׁקְטָא בְּשָׂמִירִים ב).

ו.

שְׁתַּהוּ לְרַהֵב
 בְּכֹסוֹת הַזֵּהָב
 וְלִרְאוֹת לֹא לֵהָב
 בְּכֹסוֹת סָפִירִים.

כתוך כך על מנחם, שלא שמע לדברי המורים והם חקמי המשנה,
 רס"ג ור"י בן קרוי, ועיין להלן.
 א) את שוער, כמו (מ"ב ז' יוד) שוער העיר, וכונתו כי הלב הוא
 כמו שומר לגוף וגפס.
 ב) כשקט בשמרים, הוא ע"ד הכתוב (ירמיה מח יא) שאין מואב
 וגו', וכונת דונש בבית הזה והבא לאמר: אל תחמוד לשחות יין טוב

ז.

וּמֵאֵבֶל מְשֻׁמְנִים
 וּמִיַּיִן מְעֻדְנִים
 בְּצֵל גְּמֻעֵי גַנִּים
 מְסֻבִּים בְּנֶהְרִים.

ח.

לְמִרְאֵה גִחְמָדִים
 כְּפָרִים וּמְגִדִים
 כְּרֵמוֹן וְשִׁקְדִים
 וְזִיתִים וְתַמְרִים.

ט.

זְלוּ בְּתֵי מְדוֹת
 וְשִׁדָּה עִם שְׂדוֹת
 מְקַשְׂרוֹת קְדוֹת
 וְקִנְיָה עִם מוֹרִים א'.

במדה מרובה, כמו יין פשוט העומד על שמריו, רק שמה היין הטוב
 במדה קטנה מעט מעט ככל פעם לרהב ולהרחבת הנפש; וגם פה
 ידבר דוגש אל לבו, וירמוז בדבריו על מנחם כי רזה מנחם חיש וכזמן
 מלער, לאסוף ולבאר כל השרשים הנמלאים בכתבי הקדש, אבל נחון
 לזה לב מתנה וזמן ארוך.
 א) שדה ושדות (קהלת ב' ח') והרד"ק בספר השרשים יאמר, ופירשו

י.
 וְגִלּוֹת נִגְעוֹת
 וּמְקוֹת וּתְעָלוֹת,
 עֲלֵיהֶן הָאֵילוֹת
 בְּאֵילוֹת הַיְעָרִים א).

יא.

בְּכֹל עֲתוֹת עוֹרְגוֹת
 וְאֵין לָהֶם פּוֹגוֹת
 לְבוֹת הַעֲרוֹגוֹת
 בְּמַיִם מוֹגְרִים .

יב.

לְהִצִּיץ נֶצְנִים
 שְׁחֹרִים וּלְקַיֵּם
 וְצִיצִים בְּשִׁנִּים
 בְּרֵאשֵׁי הָאֲמִירִים ט).

כו הגאונים שהוא כלי לנגון; מורים, מלשון מור ואהלות (תהלים מה ט), וכונת דונש כי להיין הזה אשר זמן ארוך נשמר, יש לו עוד כתי מדות עם כל מיני תענוגים.

ח) וגלות, כמו (שופטים א' טז) גלת עליה, והיא באר או מעין מים; אילות היערים, כמו (מ"א ט' כו) אילות על שפת ים סוף, שפירשו אלונים ואילנות.

ב) האמירים. שת"ז להענפים בראש האילן, וכונת דונש להגיד מן

י.ג.

הלא זה התבל
 לשמת וְחָבֵל
 וְשִׁמְחָתוֹ אֶבֶל
 וּמִמִּתְקוֹ קָרִים .

י.ד.

וְרֵאשׁוֹ בְהִנָּחָה
 וְסוֹפוֹ לְאַנְחָה
 וְשִׁיחַ וְיָוָחָה
 וְשִׁאוֹן וְשִׁבְרִים (ח) .

י.ו.

וְלֵבָנוֹ אֵל תִּתְרַע
 אֲשֶׁר מוֹסֵר יִפְרַע

בית ז' עד בית י"ג, כי כתבי הקדש שנמשלו ליין ישן, ימלא כס
 האנוש כל תענוגות בני אדם, שהוא ענג רוחני; ומטעם זה אמר
 מיד: היא זה התבל וכו', שענינו תענוגים גשמיים הם רק לשחת ומכאובים
 ולא יותר, ומה נשגבה כעת מלילתו!

ח) ראשו בהנחה, מלשון מנוחה ונחת; וסופו לאנחה, מלשון יגון
 ואנחה, ובמלילתו זאת השתמשו אחריו המשוררים הגדולים, ובראשם
 גבירול (עיון שירי שלמה לדוקעס לד ג') ור' יהודה הלוי (עיון כב"י
 לשד"ל לד סג) וכדומה; ושית ענין קינה (איוב ט' כז) אשכחה שיחי.

וְהַרוּחוֹת יִזְרַע
וְסוּפוֹת לוֹ פְּזִירִים ה).

טו.

בְּמַרְע אֶל תִּתְחַר
וְדַרְכּוֹ אֶל תִּבְחַר
בְּלַיִל פֹּה, וּבְמִתְחַר
מְקַמֵּט בְּקִדְרִים ט.

יו.

וְהִתְחַר בְּיָרָא
בְּקִנְיָא בְּמוֹרָה
תְּעוּדַת הַבּוֹרָא
וּמַעְגַל מִיִּשְׂרָאֵל.

יח.

וְהוֹדָה הַיּוֹצֵר
לְקַבּוֹת, הַנּוֹצֵר

א) ע"ד מליטת הכתוב (הושע ח' ז') כי רוח יזרעו וסופתה יקלרו,
וכונתו מי שיזרע רוחות יפרו וירכו לו סופות.
ב) ע"ד הכתוב (איוב כב טו) קמטו ולא עת (שם לד כה) והסך
לילה וידכאו; ואמר פה עוד הפעם כמרע אל תתחר, אחר שאמר
זאת בחרוז הקודם, לירות הן אל לב מנחם, יען קרוכיו היו רעים
וחטאים.

כל ספרי „אחיאסף” השלמים ימצאו
להמכר מכורכים בכריכות מהודרות בנד אנגלי
ובאותיות שחורות או מוזהבות.

על כל ספר מכורך יתוסף מחיר 30 קאפ.
מלבד ללוח „אחיאסף” — 35 קאפ., ובכריכת
ניר — אך 20 קאפ., מחיר כל כריכת בד
לברדה 20 קאפ., של הלוח — 25 קאפ.,
כריכת ניר של הלוח — 10 קאפ.

כל אלה בלי פארטא.

משלוח כל כריכה עולה בסך 4 קאפ.

כתבת המו"ל:

Издательство „Axiasafъ” Варшава.

Verlag „Achiasaf” Warschau.

Verlag „Achiasaf“

OZAR ISRAEL

Auswahl Hebräischer Classiker

unter Mitwirkung von mehreren
jüdischen Schriftstellern.

~~~~~  
**Viertes Buch**  
~~~~~

R. Dunasch ben Labrat.

Gedichte.

Edirt und bevorwortet von

D. K a h a n.

— 崇 大 聖 崇 —

תוצאת "א.ה.א.ס.פ."

אוצר ישראל

מבחר שירת העברים ומליצתם

ספר רביעי

רבי דונש בן לברט

קובץ שיריו

נערך ע"י

דוד כהנא.

חוברת [ב] שניה.

ווארשא

בית דפוס האחים שולרבערג

תרנ"ד.

מחיר החוברת 7 קאפ.

KAUFMANN

DÁVID

KÖNYVTÁRA

B. 162 2

Дозе

Кіевъ, 23 Декабря 1893 года.

Р. ДОЙНЕСЪ БЕНЪ ЛАВРАТЪ

т. е. Стихотвореніи Р. Адойнимъ Галеви,

съ предисл. и примѣч.

Д. Жагана.

Выпускъ II.

ВАРШАВА

Въ Типографіи Братъевъ Шульдбергъ, Дикая № 1.

1894.

נְפֹשׁוֹת, הַבּוֹצֵר
לְרוּחוֹת פְּבִירִים (ח).

י.מ.

בְּשִׁירִים נְשָׁקְלִים
תְּדַשִּׁים נִסְגְּלִים (ט),
בְּמִבְטָא נִגְבְּלִים
זְקוּקִים נְחֻקְרִים.

כ.

וְשִׁים שִׁיר וְתִהְיֶה
לְהַשִּׁיר רֹאשׁ פֶּלֶה,
אֲשֶׁר קָלִיל קֶלֶה
גְּדוּרֵי הַתּוֹרִים (י).

כ.א.

פֶּאֶר וְהוֹד תְּבַשׁ
וְיִשַׁע אֵל לְבַשׁ

(א) ע"ד הכתוב (תהלים עו יג) יבֹלֵר רוּחַ נְגִידִים.
(ב) נִסְגְּלִים, כְּמוֹ (דְּכָרִים ז' ו') לַעֲסַ סְגוּלָה, כְּאִשֶׁר פִּירַשׁ בַּעַל
הַפְּרָחוֹן, דְּבַר שֶׁחִיב לְאָדָם מְכַל עֵינָיו; נִגְבְּלִים, לַשּׁוֹן גְּבוּל, וְכֹנֶתוֹ
שֶׁ"י הַמִּשְׁקַל יֵשׁ גְּבוּל וּמִדָּה לְהַשִּׁירִים, וְזֹאת אָמַר אֲכֵן שֶׁשֶׁת עַל דּוֹגֵשׁ רַכּוּ
(לד כב) וְשֶׁסּ בְּשִׁירוֹת גְּבוּלוֹת קְלוּבוֹת.
(ג) וְזֹאת אָמְרוּ ג"כ תְּלַמִּידֵי מִנְחֵם אַחֲרֵי כֵן בְּשִׁיר תְּהִלָּה לְחַסְדָּאִי,

וְלִזְרוֹיִם קָבֵשׁ
עֲשֶׂרָה מִקְצֵרִים (ח).

כב.

וְהִרְבָּה הַזְמִיר
בְּשִׁית וְשִׁמֹּר
וְהִזְבִּיל בֶּן בְּדָמִיר
וְשָׂרִים וּקְמָרִים.

כג.

גָּבִיר גְּבוּר קָלָה
הִבִּיאוּ בַּהֲלָה
יִמְחִזֵּיק בַּסָּלָה
לְעַם הָם לֹא צָרִים (ט).

כד.

וּמִשָּׁה הַשׁוּטָה
זִקְנָתוֹ טוּטָה,
אֲשֶׁר הִיָּתָה עוּטָה
מְלוּכָה בְּגָבְרִים (י).

עיון בס' התשובות לשטעערן (לד ו', סי' כח).

א) ולזרוים כבש, הכונה מן הזרים כבש עשרה מבלרים.

ב) כונתו כי הביא בשביה את המלך עם כל אנשיו, לעם הזה

אשר הם זרים ואויבים למלך ההוא.

ג) ברוב תחבולותיו וכשפתי חלקות, משך חסדאי אל ארצו מושל

כה.

בְּכַח חֲכֻמוֹתַי
 וַיְמַעֲזוּ עֲרֻמוֹתַי
 וְרַב תַּחְבֻּלוֹתַי
 בְּחֶלֶק מֵאֲמָרִים.

כו.

לְאֲמִים יַחְסֹון
 וְעַמִּים יִרְגֹזון,
 לְפַחְדוֹ יִרְוון
 בְּנַפְשָׁם גְּבוּרִים (א).

כז.

וְכִי מֵלֶךְ יַחֲבֵד
 וּמִבְּסֹאוֹ יִבֵּד
 וְאֵלָיו לְפָסֵד
 מִשִּׁיבִים אֲשַׁבְּרִים.

כח.

מִשִּׁיבֵי הַטַּעַם
 בְּעֵבְרָה וְזַעַם

אחר כסיל, ולקח אותו בשביה, ואם זקנתו של המושל הזה היתה שמה
 טועה, ומלכה אז על אנשים, ועיין גד"י לגראטץ חלק ה' (לד תלא).
 (א) מרוב פחדם ממנו ירוון ויחלשו בנפשם הגבורים

וּבְפִנְיָהֶם רַעַם
וְכֵן הָאֲדִירִים (ה)

כט.

בְּעֹז מַלְכוּתוֹ, בְּלָמָּה
בְּטַעְמוֹ הַפִּילֹס
וְלִשְׂאוֹל הַשְּׁפִילֹס
בְּרַקִּים וְחַסְרִים.

ל.

בְּמִזְרַח וּבְמַעֲרָב
שְׁמוֹ גְּדוֹל וְרָב
וּבֵית עֲשׂוֹ וְעַרְב
בְּחֶסֶדוֹ נְדָבָרִים.

לא.

לְעַמּוֹ טוֹב דּוֹרֵשׁ
וְקַמְיָהֶם גּוֹרֵשׁ
וְשׁוֹבֵר כַּעַס חוֹרֵשׁ
וְגֹזֵר מִתְגָּרִים (ז).

(ח) משיבי הטעם הם הדיסלאמאטען, וכן האדירים הנסיכים ואדירי הארץ, שיאלו נגד חסדאי בעברה וזעם ובפניהם רעם, ורלו לעשות לו רעה, אבל הוא בעוז מלכו ובחכמתו וטעמו הפילס ארלה, כאנשים רקים וחסרים.

(ק) קונתו שחסדאי יגזור ויכלה מי שיאל לתגור ולריב בישראל,

לב.

לְרַבִּים יְהוּא חָבֵר
 וְעַל פְּשָׁעֵם עוֹבֵר
 וּבְנַחַת דּוֹבֵר
 בְּשִׁבְתּוֹ בְּשָׁעִירִים .

לג.

וְהוּא לְאֲבִיוֹנִים
 כְּמוֹ אָב לְבָנִים
 וּבְכֹיז בְּעִנְיָנִים
 לְעוֹרְבֵי הַשָּׁרִירִים .

לד.

בְּזָקָב וּבְתַמִּיּוֹם
 וְשֵׁתָם וּלְשָׁמִיּוֹם ,
 בְּחֶרֶף מִגְּשֵׁימִיּוֹם
 וּבְקוֹץ מִמְטִירִים .

לה.

וּלְבָנֵי הַתּוֹרָה
 יְשׁוּעָה גַם אִוְרָה
 וְהוֹנֵזוּ אֶל סוּרָא
 יִשְׁלַח בְּסִפְרֵימֵי (א) .

(א) רכ כסף ישלח עם מכתבים לכלל, לתמוך את ישיבת סורא ששם

לו.

להזרותם תקים
בנפת נמתקים
ודינים צדיקים
ברורים וישרים.

לו.

ובראותי תקדו
בנת אל, ובפחדו
אני דונש עבדו
צעיר כל המורים.

לח.

השיבותי ספר
עלי פיתר ספר
לכל אמרי שפר
במלים גהברים (ח).

ישכ רס"ג, וכונת הדברים עשה גראטן בס' גד"י (חלק ה', לד תלה).
(א) וכן אמר אמר דונש בתשובותיו נגד מנחם בהקדמתו בזה"ל.
וואף כי יראה ספר, מפר אמרי ספר, איך לא ימלא פיו תוכחות;
ומכאן נראה איך עשה שד"ל, וכל ההולכים בעקבותיו, להגיד שתחלת
דברי דונש כשירו השני: לדורש החכמות וכו', סוכנים והולכים על
מנחם, וקונתו לתת לשמו תהלה וכבוד; עיין בספרו בית האור (נד)

למ.

בְּרֵאשֵׁי שִׁירֵי לַ
 בְּמִקְצֵת מְהַלְלוֹ
 בְּחִסְדּוֹ וּבְגִדְלוֹ
 עָלָי כָּל הַשָּׁרִים ה'.

מו.

וְהוּא בְּתַר סִפְרֵי
 וְהַמְקַנֵּם שִׁירֵי
 וְהַמְרִים זִכְרֵי
 עָלָי כָּל הַשָּׁרִים ה'.

מזא.

וְאַחֲרָיו זֶה הַשִּׁיר
 אֲשֶׁר עָתָה אֲשִׁיר,

(לח), אכל איך יסתור דונש את דבריו-תוך כדי דבור, ובפרט לפני הנשיא חסדאי אשר אליו שלח השירים האלה, זאת היה לא תהיה לעולם.
 (א) בראש ספרו תשובות על מנחם הקריב דונש את שירו זה לחסדאי, כעבור חסדו וגדלו על כל שרי הארץ.
 (ב) כונתו כי הנשיא חסדאי הוא נזר ספרו, והוא ישיב הכתר בראשו ע"י הבקרת שלו, והוא חסדאי יקום בחכמתו את פתרונו ויגיד מן הדק, וע"י זה ירים את שם דונש על כל המשוררים.

לפתח ולהישיר
דרכי נקשרים (א)

(א) ע"ד הכתוב (ישעיה כב כד) יפתח וישדל אדמתו, וכונת
דונש כי בשירו השני ילא לישר ולתקן את דרכיו, ולהראות את לדקתו
נגד מנחס.

השיר השני

אלו

מעמי מקרא שהשיב דונש בן לברט למנחם בן סרוק
וסודי רזיו בחרוזיו ,

א.

לְדֹרֶשׁ הַחֲכָמוֹת

בְּעֵצוֹת וּמִנְמוֹת

וְנֶעֱרַר בְּתַנּוּמוֹת

וְנִשְׁפָּטִים וְשִׁחְרִים (א).

ב.

קִנְיָנָם בֶּן שְׂרוּק

חֲנִיתֵי הַמְּרוּק

וְחֲצֵי הַמְּרוּק

בְּלִבּוֹת הַצִּירִים (ב).

(א) לדורש החכמות וכו' הוא רס"ג, וכונת דוגם היתה להראות מיד לחסדאי, שלא בחנם ולא ברוב תמה נגד מנחם, יען שערכ את לבו לזלזל בגדולים וטובים ממנו.

(ב) הנוסח הנכון כפי שנודע לי כעת הוא: חניתו המרוק וכו', כמו בס' בית האזנר לשד"ל (לד לא), ולא חניתו המרוק כאשר כתבתי בספרי

ג.

אַשְׁרֵי הַנְּיָב אֲסַף

וְאֵת סוֹרוֹ חֲשַׁף

וְשָׁקַל טוֹב יֶסֶף

עָלָי כָּל הַמּוֹרִים .

לתולדות רס"ג (זד ה) ; ולדעת שד"ל מכנה דונש פה את מנחם בדרך הפלגת השיר כאלו הוא חרבו וחניתו וחלו, כלומר שהוא חניב לו ומועיל כאלו הוא כלי זין שלו, אך פיו הכשילו ועשה חנית לשון זכר ואינה אלא לשון נקבה עכ"ד ; אבל דונש לא נכשל כלל, כי כאשר יש בכה"ק חנית בסו' רבים ל"ז, כמו (ד"ה ב' כא ע') את החניתים, ע"כ התיר דונש לעצמו לומר ביחיד חנית המרוק בלשון זכר ; אולם היו"ד במלת חנית יתרה פה כיו"ד החזי (ש"א כ' לו) ונכתבה רק לתפארת המליכה, וכן אמר דונש בתשובותיו על רס"ג (סו' יג) גנבתי היו"ד יתרה היא בה כמו מלאתי משפט ; וכונת דונש כך : לדורש החכמות שהוא רס"ג וכו', היה מנחם חנית המרוק וחקן הזרוק אל לבו, והוא ירה חלים בלבות לירי ישראל כמוהו ; בלבות הלירים, כן ל"ל, ולא הליורים, ובחרוזו הבא יבוא לנגון כל המורים, וכן אמר חכן ששת על דונש רבו : אבותיו הישרים בישראל שרים, מהם המורים ומהם הלירים, עיין בס' התשובות לשטערן (זד ד' סו' יוד) ; ושד"ל טעה שאמר בס' בית האזנר (זד לח) שהשיר הזה של דונש הוא שיר ישמעאל, אבל הוא כלו שיר ישראל.

ד.

וְשֵׁת סֵפֶר אֲגָרוֹן
 קְדַעַת וּבְכִשְׁרוֹן
 וְחֶבֶר סַפְתְּרוֹן
 בְּמַלִּים נִבְחָרִים (6).

ה.

וּבְכַךְ בַּצְחוֹת
 קְמוּצוֹת וּפְתוּחוֹת
 וְהַשִּׁיב קָם רוּחוֹת
 לְגוֹסֹת וּפְגָרִים.

ו.

וְנָסוּ דְקִמְצִים
 נְקָדוֹת לְקִמְצִים,

(א) בחרו זה גלה דונג את דעתו, כי מה שאמר עד הנה כונתו על רס"ג, יען רק הוא חכר ספר הנקרא אגרון, והספר של מנחם נקרא בשם מחברת, ואמר פה על ספר האגרון שחברו רס"ג כדעת וכשרון, והוא ממש ההפך ממה שאמר מוקדם על מחברת מנחם, שהוא מסר לכל אמרי ספר.

לְקַבֵּיין נְקַבְצִים
וְלַגְזוֹר נְגַזְרִים .

.א.

וְלִשְׁמוֹתֵם מָקָם
לְמִינֵי עֲנִינָם
וּבְתִבּוּנָה דָּבָר
דְּסִפְרוּ קְשׁוּרִים א' .

.ב.

וּבְאֵר מַה טְעָמִי
פְּסוּקִים , וְלַגְרָמִי
וְהַכֵּין מַה קֵּן מִי
כַּמּוֹדָם גְּאֻדְרִים ב' .

(א) כונתו על ספר ואלה שמות שחבר רס"ג על שרשי לשון הקדש ,
עיין בספרי לתולדות רס"ג (לד יד) .

(ב) כונתו כי רס"ג דבר בספרו האגרון גם על דבר הטעמים ,
והלגרמיה הוא אחד מן סימני הטעמים , והורה מה מי מהם חוקים ,
אך מנחם לא דבר מאומה במחברתו אודות הטעמים .

מ.

וְרָפִים וְתוֹקִים
 בְּמִצְבְּתָם הַקִּים,
 בְּמוֹהֶם נְחַקְקִים
 בְּהוּא נְקַשְׁרִים (ח).

י.

וְטַעְמֵי הַתּוֹרָה
 בְּקוֹל גְּעִים קָרָא
 וְתוֹשִׁיָּהּ הוֹרָה
 פְּתִים נְמַהֲרִים (ט).

יא.

וְיִסַּד מוֹסְדוֹת
 עָלָי קַל הָאֹדוֹת

-
- (א) ביהוא, כונתו על אותיות אהו"י.
 (ב) והוא ממש ההפך מה שאמר דונש מיד בשירו זה (ס' עו)
 על מנחם לאמר: "הביא שחת בלבות היזורים" (ס' לח) "שת זכמרים"
 (ס' עו) "ויכשיל פתאים ונערים".

וְגַם גְּלָה סוּדוֹת
מִלְאִים וְחֶסְרִים ה' .

יב.

אֲשֶׁר בְּאֵמַת יוֹדָה
וְגַם יִשָּׁק לַיְדֵי
חֲכָמֵי מִגִּידֵי
דְּבַר צְדָק קָרִים ט' .

יג.

וַיִּקְשִׁיב תּוֹכְחוֹת
בְּגִילוֹת וּשְׂמֻחוֹת
לְמַעַן בְּטָחוֹת
וְהֵן לוֹ נְמֻסָּרִים ז' .

(א) רס"ג דבר בספרו הנזכר גם על דבר מלא וחסר הנמלא בכתבי הקדש וגלה סודות, אך מנחם במחברתו לא דבר מזה מאומה.

(ב) כונתו כי באמת היה על מנחם להודות לרס"ג, וגם ישק ידי שאר החכמים כמו חכמי המשנה, ור"י בן קריש, והוא לחכמים לעג ועליהם פה הרחיב.

(ג) למען בטוחות, ע"ד הכתוב (תהלים כא ח') אמת חפלת בטחות, וקונתו כי בפנימיות הלב תחפון אמת, וע"כ ילאתי להוקיח אותך, ולו

יך.

וְלָבֵן לוֹ, עָלַי
שְׁלוֹחַ לוֹ מִלִּי
וְשִׁירֵי וּמִשְׁלֵי
מְקוֹם הָאֲשֻׁקְרִים.

מז.

בְּחֶרְזוֹ וּבְמִסְפָּר
כְּמוֹ הַטֵּל יוֹרֵד
בְּלֵב חֲכָמֵי סִפְרָד
לְדוֹרֵי הַדּוֹרִים א.

מז.

בְּגִלּוֹי תִזְבַּחַת
לְבָבֵי קוֹבַחַת

הן נמסרים התוכחות; וכן אמר דוגש בתשובותיו בהקדמה לאמר,
ומן הדין עלינו זרע הקדוש להוכיח איש את עמיתו.

א) בחרוז ומסורד, כונתו כשיר ומליצה נשגבה, עיין בס' נ"ק
לדוקעס (לד נה, הערה מ') וזאת אמר דוגש על עצמו, וע"כ על
מנחם לקבל את שיריו ומשלו כמתנה גדולה.

בְּשֵׁל הִבִּיא שְׁחַת
בְּלִבּוֹת הַיְצוּרִים (ה).

יז.

וְהִפֵּר הַיְרָאָה
וְאָמַר אֵל רֵאָה
עֲשׂוֹת הַחֲטָאָה
לְעוֹת הַיְשָׁרִים.

יח.

וְהָאֵל לֹא יִתְרַע
בְּאָדָם כִּי יִרְע
וְלֹא בְטוֹב יִרְע
שְׁגוּהֶם מִבְּחָרִים ? (ט).

(א) ע"ד הכתוב (משלי כו ה') "טובה תוכחת מגלה" וגו', אך בעת תוכחתו יבער לבו בקרכו כאש, יען הביא מנחם רע וקלקול לבני האדם, וכן אמר בהקדמתו לתשובותיו: "ולוא לא ראיתי שרבים מכני ספרד ילכו בתהו" וכו'.

(ב) עם אדם רע השם לא יתחבר, ות"ו שיהיה לו לה', הטוב והרע בעיניו שוים.

י.מ.

וְלוֹ בְּיוֹי יִקְרָא
 פְּתָרוֹנוֹ מְרָה
 וְאָסֵר מְתָרָה
 וְהִתִּיר גְּאָסְרִים א.

כ.

עָלֵי זֶה הַפָּרִיז
 לְבָלָה וּלְחָרִיז,
 כְּשִׁכּוֹר גַּע אֲרִיז
 וּרְגָזֵי הַהָרִים .

כא.

וְהַמְלִיךְ חָטָט סָפֵר
 וְחָטָט נִיב אֶשְׁפֵּר

א) וכה אמר דונש בתשובותיו על מנחם (לד ח') אשר לא כרעו
 (ויקרא יא כא), אשר לא חומה (שם כה ל), ובפתרון הוה אסרת את
 המותר, והתרת האסור .

וְטִית בְּלֶת, הַפֶּר
מְלֵאכְתֶּם בְּדָבָרִים (ח).

כ.ב.

בְּנִם וְקִצְף תְּרִישׁ
בְּבֵית, כִּי לֹא דָרִישׁ
פְּנֵי חָקֵם, פֶּרֶשׁ
נְכוּחִים בְּשִׁעָרֵיכֶם (ט).

(ח) מנחם כתב כראש מחברתו כי אותיות המלכים הם: טח ספר גזע לֶדֶק; ועל זה אמר דונש בתשובותיו (לד כו) כי יש מהם שנים משרתים טי"ת ודל"ת, ויִלְטִירו (יהושע ט' ד'), הודמנתון (דניאל ב' ט'); אבל פה נלכד דונש כי תלמידי מנחם הראו לדעה שגם רס"ג זקנו לא התכיר הטי"ת והדל"ת במשרתים בספרו האגרון, עיין תשובות ת"מ (לד מ').

(ב) בנם וקִצְף שגיא (דניאל ב' יב) לדעת מנחם שרש המלה הוא בנם, ועמינו עלב, אבל לדעת דונש שרשו נם והבית שמוש, ועמינו בעברה וזעף, כי כן מתורגם והנס זועפים (בראשית מ'ו') והא חינון נסיסין; והחכם שפירש כן הוא רס"ג, כאשר נראה בפירושו על דניאל המיוחס אליו.

כג.

וְגַם מֶלֶךְ וְעַפּוֹ
 וְרָגִזוּ גַם קֶצְפוֹ
 בְּעַת חָרָה אַפּוֹ
 בְּגִזְרֵינּוּ נִדְבָרִים (ה).

כד.

וְזוֹעֵף הוּא גָּסִים
 בְּנִיתָן כּוֹס עָסִים,
 אֲשֶׁר יוֹסֵף הַשִּׁישׁ
 וְהוּא עִם הָאֲסוּרִים (ו).

כה.

שָׁפַת קִנְיָשׁ שָׁבֵר
 וְחַט אֶל חַט אָבֵר

(א) בגזרין נדברים, כונתו כי מרוב כעסו אזה נבוכדנצר לקטלה לחמיו בכל (דניאל ב' יב).

(ב) זוועף מתורגם גסים, ויוסף בעת שישב בבית האסורים ראה את פניו של המשקים זוועפים, ונתן שמחה ומשום בלבו ופתר לו תלמונו לטוב.

וְגַם בְּבֵית חֵבֶר
לְשָׂרִים וּבְשָׂרִים א' .

כו.

אֶנְךָ פֶּתַר גִּפְיָן
וְלִי אֵין בּוֹ חֶפְזִין
וְלוֹ קֵן שָׁם קֶפְזִין
לְפִיו בְּמוֹסָגְרִים .

כו.

וְשָׁמוּ מְגַבִּים
קְאָסוֹךְ מְקָבִים
וְפֶתַר גְּדָבְבִים
קְתָלִים, לֹא טוֹרִים ט' .

(א) וחת אל חט כמו וחתא אל חטא, ודונש כתב בלא אל"ף לתפארת המליצה, כמו (בראשית כ' ו') מחטו; מנחם פתר (משלי יט יוד) לעבד משול בשמים, כמו (ויקרא יג טו) הכשר החי, אבל פירושו שר ומושל.

(ב) אֶנְךָ (עמוס ז' ז') פתר מנחם הרס ונפץ ושמו מן (תהלים לה טו) נאספו עלי נכיס, אבל פירושו לדעת דונש קו המדה.

כח.

וְטוֹר הוּא עֵץ גִּדְבָהּ
 בְּתוֹךְ הַקִּיר גִּסְבָּהּ,
 אֲשֶׁר בּוֹ נִתְאַבְּהָ
 מִנְחָם, הַמְרִים

כט.

בְּקוֹל, כִּי הִקְרַת
 בְּקַרְיָה נִפְתַּרְתָּ
 בְּחֹמֶה גְבַעְרָת
 בְּאַסַּת הַעָרִים (ח)

ל.

וּפְתַר בְּיִדְוִיָּם
 בְּסִירֹת וּבְיִדְוִיָּם
 וּבַף בְּיִדְוִיָּם
 בְּבַף בְּיִדְוִיָּם (ט)

(ח) הבית הזה נקשר לבית הקודם כך: כי בזה נתאבך מנחם המרים בקול, כי הקרת ג"כ כקריה נפתרת.
 (ט) הכ"ף של כי דודי (איוב מא יא) לדעת דונש היא ערשית כמו כ"ף של כוורים.

לא.

לְשִׁבְי שֶׁת כְּשׁוֹד

וְהַלְמוֹד בּוֹ יִסּוֹד

כְּמוֹ לְמוֹד לְמוֹד ,

אֲלֵמוֹד מוֹסְרִים א :

לב.

לְשֶׁד שְׁמֹן נְעִים

נְוָה אֲחִים נְעִים

בְּחֶלֶק נוֹדְעִים

בְּלַחִים נִסְתָּרִים .

לג.

וְחֲרוּץ שָׁם אָבֹן

וְלִבְיָהּ לִבְנֵי

יִמְהָ לְקָר תְּקֵן

וְלִתְקָם בּוֹרִים .

(א) אלמוד מוסרים, כונתו אראה פה פירוש מלת לשד, וינא מיד
לפרש ואמר: לשד שמן נעים וכו'.

(ב) מנחם יפרש למנחם על מות לבן (תהלים ט' א') לבן כמו להבין.

לד.

וְקָל שָׁם עִם בְּלָבָל
 וְיִבּוֹל וְיִבְלָבָל
 וְחָשַׁב לוֹ הַשֶּׁבֶל
 לְהַרְבּוֹת טְאֵמָרִים א.

לה.

וְשָׁם כְּנָבֵל עֲלֶה
 וְכַנְגֵד תְּבִלָּה
 אֲשֶׁר תְּמִיד יִבְלָה
 בְּחֶלֶק גְּאֵמָרִים ב.

לו.

וְנָבֵל וְנִבְלָה
 הַבִּיאָם עִם בְּלָה

א) וכל בשלים (ישעיה מ' יב) לדעת מנחם מן כלכל ויכול, אך לדעת דונש ענינו ומדד בשלים, כי מדה בארמית מכילא.
 ב) כנכול עלה (ישעיה לד ד') הביא מנחם עם כנגד תכלה (שם נא ו) אך לדעת דונש תכלה שייך לכנין יכנה, ולדעתו כנכול עלה ענינו כמו כנשול עלה.

בְּנֵאֻפִּים בְּלָה
וְחִשֵּׁק הַזָּרִים .

לו.

וְאָמַר כִּי אֶרְעִית
בְּאֶרֶץ בְּעֵבְרִית
אֶרֶע עִמּוֹ אֶרְעִית
בְּתַחֲתִית נִפְתָּרִים (6) .

לח.

וּמְעַתִּיק בִּין עֵתֶק
בְּסִפְרוֹ לֹא נָתַק ;
וְיִמָּה טוֹב לוֹ שֶׁתֵּק
וְלֹא יִשֵּׁת מִבְּקָרִים (5) .

(א) ולא מטו לארעית (דניאל ו' כה) וכן שם (כ' לט) ארע מנך ,
יפרש מנחם כמו ארץ , אבל לדעת דונש ארע וארעית היא לתחתיות .

(ב) המעתיק הרים (איוב ט' ה') הביא מנחם ביחד עם ילא עתק
מסיכס (ש"א כ' ג') והם שני שרשים שונים .

ל.ט.

וְקוֹצִים סָרְפָדִים
 לְבַגְלֵי תְלִמִידִים
 אֲשֶׁר בְּסָפְרָדִים
 תְּמוּיִם וַיִּשְׂרִים.

מ.

וְתַעְרוּג וְעָרוּגָה
 הַבִּיאָם בְּמִשׁוּגָה
 לְפִסְקָה וּלְתוּגָה
 בְּמִזְמֵרם גְּחֻבָּרִים (ה).

מ.א.

עָרוּגָה הִיא גִּנְהָה
 גְּדוּלָה וְקִטְנָה,
 לְבִשְׁם מוֹקְנָה
 בְּכַרְבֵּם וּבְכַרְיִים.

(ה) כאיל תערוג (תהלים מ"ב ח'). מכילא מנחם ככנין אחד עם ערוגה.

מב.

וְעָרַג לְאֵילִים
 בְּנֶהֱם לְשַׁחֲלִים
 וְנָעָה לְעֵגְלִים
 וְקָרָתָה עִם קָרִים .

מג.

וְצִהַל לְסוּסִים
 וְצִפְצַף לְסוּסִים
 וְגַם מִן הַטְּסִים
 בְּמוֹז בֶּן לְעִגְוִרִים (א) .

מד.

וְקִמּוּז שְׂמֵם נְמֵם
 וְקִמַּת שְׂמֵם בְּמֵם ;

(א) וצפצף שייך לאוסוס כמו (ישעיה. לח יד) כסוס עגור כן אצפצף,
 כי הם מין העופות הצסים ופורחים באויר וסוס יש לו שני הוראות,
 סוס פשוט, וגם עוף העם באויר.

הלא טוב לו קמם
ספריי בקברים (א).

מה.

ומוג לב הוא נוע
ונדח גם ינוע
בעת אין לו שוע
קצור קל תיצורים.

מו.

יפשר מסת, די
קברפת אל שדי
קחי כח ידי
קמסון ונקרים.

מוז.

לשון קלע פלג
ולבו התעלג

(א) מסת ידך (דברים עז יוד) פתר מנחם כמו (מ"א י' א') מס
על הארץ, אך לדעת דונש פשר מסת הוא די, באשר יפרש מיד ככית
הבא, וכן נמוג לא נמס רק מלשון וינע לכבו (ישעיה ו' ב').

וּבִשְׁלֵג נִשְׁלַג
 בַּיּוֹם הַסְּגֻרִים (א).

מח.

אֲשֶׁר יֹאמֵר אָסָה
 בְּחֶקֶר גִּוֹן גָּסָה
 וְנוֹן זָה בְּמִנְקָה
 וְסִמָּךְ נִקְשָׁרִים .

ממ.

בְּנוֹן קוּף בְּמִנְקָה
 וְשִׁין קוּף בְּמִשְׁקָה
 וְלוֹ אָמַר גָּקָה
 לְאֵל בְּמִסְתָּרִים (ב).

(א) ודברתם אל הסלע (כמד' כ' ה') ה' סלעי (תהלים יח ג') פלג
 וחלק מנחם בחנם לשני בנינים, וע"כ התעלג ונעשה נלעג לשון .
 (ב) וכה יאמר דונש בתשובותיו (לד כ') ועל נסותם את ה' (שמות
 יז ז') ואמרת כי אין בו יסוד כי אם הסמך וכו'. ולא יפוג כל חכם
 כי תאמר אסה, אך לא נוכל להסיר הנון; ולו אמר נקה וכו', כונתו
 לו אמר מנחם לאל בסתר, נקה וטהר את לבבי .

נ.

בְּמִנְהָ לֹא שָׁם קִו
 וּפְתַר בּוֹ וַיִּמֶן
 וְקָה הוּא פְתָרוֹן קִו
 בְּלָחֶם אֲבִירִים ה' .

נא.

וְגַם פְתַר שְׁאָף
 חָרוֹן אָף גַּם קֶצֶף
 וְהוּא כְּמַעַט קֶצֶף
 אֱלֹהִים אֲדִירִים ה' .

נב.

וְהַבְּשָׁר הִנָּא
 כְּמוֹ יָגִיא מִנְהָ

(א) מנה את מאכלם (דניאל א' יוד) פתר מנחם כמו (יונה ב' א')
 וימן ה' דג שענינו זמון .

(ב) הנוסח הנכון פה מלאתי בס' חותם תכנית לר' אברהם בדרשי
 (גד רסג) ויפרש שם כונתו: בשלף קלף (ישעיה נד ה) פירש מנחם שלף
 חרון אף, אבל לדעת דונש שה' קלף רק מעט .

וְאֵלֶּה וְאֵילָנָא
אֶסְפֶּס בְּיִשְׂרָאֵל .

נג.

וְגַם שָׁם סְלִסְלוֹת
כְּמוֹ סַל הַחֲלוֹת
וְיִשָּׁת לְעַקְלָקְלוֹת
וְעַקְב בְּיִשְׂרָאֵל (ה) .

נד.

וְעָזִי וּמְנוּסִי
אֲשֶׁר אֵלָיו נֹסִי
הִבִּיאוּ וְעַם גָּסִי
וְהֵם לִשְׁגִי עֲבָרִים (ו) .

נה.

וְנִפְּתָת עוֹד הִבִּיאוּ
לְבַפְתִּי כְּיִשְׁבְּדִי

(א) השרשים נא, יניא, אלה ואילנא, הביא מנחם כננין אחד, גם
שם סלסלות כמו סל החלות, ועל זה יאמר דונש ששם עקוב ועקלקלות
למישרים.

(ב) עזי ומנוסי (ירמיה עז יט) הביא מנחם כיחד עם (שמות יו טו)
ה' נסי; והם שני בנימים שונים.

הוצאת אחיאסף:

אוצר ישראל:

- [א] רבי יהודה הלוי . . . . . א. א. הרכבי .
כרך ראשון, ז' חוברות.
- [ב] רב האי גאון . . . . . א. ה. ווייס .
ב' חוברות.
- [ג] רבי שלמה שרביט הוהב . . . . . דוד כהנא .
חוברת אחת.
- [ד] רבי דונש בן לברט . . . . . הנ"ל .
ג' חוברות.

תחת מכבש הדפוס:

- [ה] רבי יהודה הלוי . . . . . א. א. הרכבי .
כרך שני.
- [ו] רבי אברהם אבן עזרא . . . . . דוד כהנא .
קובץ כל שיריו ומליצותיו, מכתביו וחידותיו
נדפסים וכו', רבים, עם תולדה מפורטת, מבואים
והערות ותקונים. כרך ראשון.

מחיר כל חוברת 7 קאפ. על גיר ריגאל 10 קאפ.
בלי פארטא.

פארטא לכל חוברת עולה שתי קאפ. שתי חוברות ביחד
[פשוטות] 1 קאפ' לחוברת, במשלוח באחריות יתוספו עוד
7 קאפ. בחו"ל — 10 קאפ.

כתבת המו"ל:

Издательство „Achiasaf“ Warszawa.

Verlag „Achiasaf“ Warschau.

הוצאת "אחיאסף"

אוצר ישראל

מבחר שירת העברים ומליצתם

ספר רביעי

רבי דונש בן לברט

קובץ שיריו

נערך ע"י

דוד כהנא.

חוברת [ג] שלישית.

ווארשא

בדפוס האחים שולדבערג

תרנ"ד.

מחיר החוברת 7 קאפ.

Кіев

Р. ДОЙНЕСЪ ВЕНЪ ЛАБРАТЪ

т. е. Стихотвореніи Р. Адойнимъ Галеви,

съ предисл. и примѣч.

Д. Ю а г а н а.

Выпускъ III.

ВАРШАВА

Въ Типографіи Братьевъ Шульдбергъ, Дикая № 1.

1894.

וְיָמֵי זֶה תִּמְכֹּר
 דְּבַשׁ בַּמַּקְטָרִים .

נו.

וְהִתְיֹו בְנִשְׁת
 כְּמוֹ תְיֹו בְזִשְׁת
 וְגַם תְיֹו בְשִׁשְׁת
 בְּשִׁשְׁת הַסִּירִים .

נו.

הֲלֹא תִפֹּת קָנָם
 בְּמֵאזְנֵים הַתָּוִם
 וְתִזְקֹ אֶת תָּוִם
 וְכֹה הֵם גְּשָׁעִירִים א' .

נח.

בְּשִׁשְׁת שְׁשִׁתִּי ,
 בְּזִשְׁת זִשְׁתִּי ,

א' לדעת דונש נפת הוא על משקל תפת, וא"א להסיר התיו בסוף, כמו
 שאמר מיד בבית הבא; וכה הם נעזרים, כונתו כה הם נאספים ביחד.

בְּנִפְתָּת נִפְתִּי

רְקִיקוּ כִירִים (ה).

נ.מ.

וְהִבִּיא עֲתוּדִים

בְּחֶלֶק הָעֲתִידִים

וְאָמַר לִי מוֹדִים

גְּבוּגֵי הַשְּׁנָעִרִים (ו).

ס.

בְּאֶמְרוֹ כִּי יִקְרָה

בִּיסוּד הָא קְרָה

וּכְצֹר צָרָה

חֶכֶם הַשְּׁנָעִרִים (ז).

(א) ריקי כירים הם עגות של תנור (ויקרא יא לה) .
 (ב) עתודי ארץ (ישעיה יד ט) הביא מנחם בנין אחד עם להיות
 היהודים עתידים (אסתר ח' יג) .
 (ג) חכם השנערים הוא רס"ג כמו שאמר מיד : „סעדיה בן יוסף
 וקני“ . וכן אמר בתשובותיו נגד מנחם (ד כג) „וכתבת בספרך ראיתי
 בפתרוני ר' סעדיה גמול ידו הדה , הויס שוככים , במחכת ה"א ,

סא.

סְעִדָּה בֶּן יוֹסֵף
 זְקֵנִי, הַחֹשֶׁף
 צְפוּנוֹת, הָאוֹסֵף
 סְגִי הַמוֹסְרִים ה'.

סב.

וְהֵטוּ הָא הוֹזִים
 וְשָׂמוּ עִם מַזִּים
 וְהִקָּא בְהוֹזִים
 כְּמוֹ הָא בְהוֹרִים.

ותמרה את אמרו, ותשנה את הדרו, ותבא הוֹזִים במחברת זין, כי חשבתו כאפס ואין עכ"ל; ועל זה יאמר שם ר"ת: „נחפו דוגש על אשר אמר בתרוזיו, באמרו כי ידה וכו' כי לא תלק מנחם (על רס"ג), אך הודה לו, ודוגש אן בדבריו גם בתשובותיו נמהר".

א) במלת זקני השתמש דוגש פה רק בהוראת אבי זקני, ולא בהוראת מורי ואלופי, כדעת הרמב"ם, עיין בספרו השריד והפליט מספר האגרון (לד פע) וכן אמר דוגש כשירו הראשון (ס' כד) „זקנתו עוטה“, וכונתו שם שאם זקנתו של המושל הזה, היתה שמה עוטה, ופה כונתו שרס"ג היה אבי זקנו, והוא היה נכדו, וכן השתמשו הקדמונים במלת

סג.

וְנוֹן נוֹעַר הַיְשָׁרִישׁ
 וְנוֹן נָגַע הוֹרִישׁ;
 הֵלֵא טוֹב לוֹ הַחֲרִישׁ
 וְלֵא אֵין בְּדָבָרִים ה)

סד.

וְקָלָה יוֹד קְלִיָּה
 וְהַסִּיר יוֹד שְׁלִיָּה

זקני על אבי זקנס, וכן אמר ר"ת שהיה נכד רש"י בזה"ל: „ורכנו שלמה זקני“, עיין תשובות דונש על מנחס (לד פז) וכן אמר ר' יוסף קמחי על ר"ת „ולא נשא פני זקנו“, עיין בס' הגלוי (לד ג'); וכוונת דונש בהמלות האוסף פני המוסרים נאמר, כי הוראת מלת האוסף היא כמו (ירמיה ח' יג) אסוף אסיפס לשון כליה, וכמלת מוסר השתמשו אז כמו אהנו כעת במלת בקרת או מבקר, וזאת אמרו תלמידי מנחס, עיין בספר התשובות לשעערן (לד יט) ומתקני פשר המתקראים בשם מוסר, וכן נאמר שם (לד יז סי' לה) ובעלו מוסרים, וכן אמר מנחס במחברתו (לד יב) מאמתת המוסר, ולפי זה כונת דונש פה, כי אבי זקנו רס"ג מאכד ומכלה פני הבקרת והמבקרים בחכמתו.

ה) האות נוּן מן מלת נוֹעַר עשה מנחס לשרש המלה, ובאמת שרשו ער, גם גרש הנון מן מלת נגַע אשר היא פה יסוד.

כְּמוֹ יוֹד מִן שְׂבִיחַ
וְשָׁבִי מוֹסְרִים (א).

סה.

וְחָסַר נוֹ מִסְּוֵה
וְהָיוּ בְּמִסְּוֵה
כְּנוֹ מִקְּוֵה מִסְּוֵה
וְאָף נוֹ צְוֵאֲרִים .

סו.

וְשָׁם הַמֶּסֶס שְׂדַד
וְהוֹשִׁיב מִסֶּס בְּדַד
וְרַפֶּשׁ אָף רְדַד
מִקְּוֵר מִיֶּס קְרִים (ב).

(א) מנחם הסיר היו"ד מן מלת כליוה, שליוה, שביה, והוליך בשביה הנקרת .

(ב) לדעת מנחם מ"ס, המ"ס אחת רק יסוד המלה והנה שדד מנחם המ"ס מן המ"ס, ורפ"ש אף ירקע ברגליו מקור מ"ס .

סו.

וְגַם אָמַר בְּךָ כֵּה
 כְּמוֹ בְּךָ וַיְכוּ
 וְלֹא יָהוּ דְרָבּוּ
 וְלֹא הַנּוֹתָרִים (ו).

סח.

אֲשֶׁר חָק בְּאַתָּרִים
 כְּדִלַת הַנְּדִים
 וְשֵׁם הַמּוֹסְדִים
 הַרְיוּסִים גְּעֵקְרִים (ז).

סט.

וְהַסִּיר הָא מִן קָה
 וְחִשָּׁב זֹאת חֲקֵקָה

א) לדעת מנחם מלת כה הכ"ף בו יסוד כמו ויכו, אבל זה מלה וזה פעל.

ב) סוכב למעלה לאמר: ולא זה דרכו ולא השרשים הנותרים, אשר עשה לחוק באחדים מהם, כמו הדלת במלת נד, שאמר שרק הדלת בו יסוד, וכאמת הנו"ן והדלת בו יסוד,

וּכְיֵנָה גַם עֲרֻמָּה
וּגְלוֹי כּוֹסֵתִים .

ע.

וְשֵׁם מִם אֲדַבֵּר
כְּמוֹ מִם אֲוִירִים
וְתִיו וְיִשְׁתַּמֵּם
כְּתוֹךְ הַעֲקָרִים .

עא.

וְהִבִּיא בְּאֲתָרִים
יְדִידוֹת וַיְדִידִים
וְדַלְתֵי הַדִּידִים
לְעוֹלָם הַקְּשָׁרִים א .

עב.

וְדַקָּה יוֹד כֵּן מִי
כְּמוֹ יוֹד כֵּן כְּרָמִי

א) וכה אמר דונש בתשובותיו על מנחם (לד כת), ילד, ואמרת
כי דלת אחד יסוד, אבל שני הדלת של דוד לא יסודו.

הַסִּירָם, כִּי עָמִי
חֲשָׁבָם שְׂבוּרִים (ח).

עג.

וְגַם שָׁם יוֹד בְּצִיִּים
קָמוּ יוֹד הַקְּצִיִּים
וְאָף יוֹד הַחֲצִיִּים
וְאָף יוֹד הַתּוֹרִים (ט).

עד.

וְהֵלֵם בְּגִינִים
קָמוּ הָאֲרָמוֹנִים
וְשָׁבַר צִינִים
וְהִסִּינְן תְּקוּרוֹתִים .

(א) ה"ו"ד במלת מו נוספת לדעת מנחם כמו ה"ו"ד במלת כרמי
(ש"ש א' ו) וכן האות ו"ד במלת כי, עמי (ש"ש ו י"ב) חשנס
שכורים, כונתו שהן כמו כרמי, וה"ו"ד ג"כ יתרה.
(ב) מלפני ב"ים (יחזקאל ל' ט') ואמר מנחם כי האות ל' רק השרש
ולא ה"ו"ד.

עה.

וְקָרַקַר גִּיּוֹן קָטָן
 וְקָרַת גִּיּוֹן יֶאֱעֹן
 וְהִסִּיר גִּיּוֹן סֵאֵן
 וְכָלֶם לֹא קָרִים .

עו.

וּמְנֹן עִם הַזְּנָה
 בְּמוֹחֶלֶקֶת בְּנָה
 וּמְנֹן מִן מְנָה
 בְּמִרְזֹר מִן קָרִים א.

עז.

וְשֶׁקֶל גִּגַּע
 בְּמוֹשֶׁקֶל גִּגַּע

א) ואחריתו יהיה מנון (משלי כט כא) הביא מנחם עם לא תונו
 איש (ויקרא כה יז), אבל לדעת דונש מנון, כמו מנה את מאכלם
 (דניאל א' ז') כמו מרוך מן מרים בנין אחד להן.

וְיִוֵד בְּיָגַע
כְּמוֹ יוֹד בְּיָתְרוֹ (ה).

עח.

וְיָבֵשׁ בְּיָבֵשׁת
בְּמִשְׁקֶלֶת בְּשֵׁת
בְּגִהָסָה לְנַחֲשֵׁת
וְזָבַב בְּבוֹרִים.

עט.

וְשִׁין שָׁם בְּשִׁמּוֹם
יְסוּד, גַּם בְּשִׁנִּים
לְכַלְיוֹן עֵינַיִם
וְגַם לְסַגְוֵרִים (ו).

פ.

וְעָטָה שֵׁת עֵינֵי
וְעוֹף הוּא הָעֵיט

-
- (א) לדעת דונש היו"ד כמלת יגע יסוד, כמו היו"ד כמלת יתר.
(ב) לדעת מנחם השין לכד יסוד כשנים וגם כשתיים.

ולא ידע שיט
ונשלה בנהרים.

פא.

ולקהל גתם
כשום פח עם פתם
ונחם עם רחם
וקרות עם קרים.

פב.

קרום עם קרום
בתלק אחר שם,
קשרם ורדקם
וקמה בותרים (א).

פג.

במשנה חוללה
אשר סדיו גבלה

(א) יכרסמנה חויר (תהליס פ' י"ד) לדעת מנחם כמו מלא כרסו

בְּכַרְסָם לְנִמְלָה
 קָמוּ בֵּן לְחִזְרִים (ה).

פ.ד.

יִפְּה נִיף תַּר צִיּוֹן
 אֲשֶׁר קָחַר עֲלִיּוֹן
 לְנִפְתָּ שָׁם דְּמִיּוֹן
 יִפְּלֶה יִבְפְּרִים .

פ.ה.

וְנִיף בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה
 אֲמִית אֲמִן אֲמוּנָה
 קָמוּ עֲנָף גְּמִנָה
 יִבְדִּים יִקְצִירִים (ו).

(ירמיה נא לד), אבל הם שני בנינים שונים, והוא קשרם ביחד כמו יתר
 השרשים אשר פתר אותם שלא כהוגן.

(א) מנחם חלל המשנה, יען שם נאמר כרסם על חזיר ועל נמלה
 (פאה פ"ב) שדה שכרסמיה נמלים.

(ב) לדעת מנחם נוף כמו (יהושע יז יא) אל שלשת הנפות, אך

פ.ו.

וְדָמָה גַם הַמְשִׁיל
 לְכִילָף וּלְכִשְׁייל
 חֲרָבוֹת וּכְשִׁיל
 פְּתָאִים וּנְעָרִים .

פ.ז.

וְאֵף שִׁיהוּ סָפָה
 קְרִיצוֹתוֹ לְעָה
 וְאוֹתָם לֹא חָפָה
 בְּסִפְרוֹ לְגִנְרִים (6) .

פ.ח.

וְגַם יָשָׁם אֵיִסְרָם
 בְּאֶסּוֹר וְאֶסְרָם

בלשון המשנה כמו ענף וכדים והוא חמת אומן אמונה , וכן אמר
 דונש בתשובותיו (לד סע), חלמות ריר הכילה בלשון המשנה , והוא הלדק
 אומן אמונה .

(א) חת מי רלתי (ש"א יב ג') דומה לדעת מנחם עם רולה ה'
 חת יראיו (תהלים קמו יא) .

אני לא אהביתם
במשקל ופשרים ה).

פ.ט.

ואמר יסירו
באומר ייסירו
במשקל וישורי
ואמר מישורים.

צ.

וגם פארור קפאר
עלי ספרו באר
ובו אפר אפר
חשכים נקדורים ג).

א) היסורם כשמע (הושע ז' יב) כמו אסור באסורים, אך לדעת
דונש כמו ליסרה אתכם (ויקרא כו יח), ומי שאומר על משקל זה
אומר מישורים.

ב) כונתו כי אמר מנתם אפיך אור על מי שכסהו חשך.

צ.א.

וְהִנֵּה הוּא בַּפֶּחַ
 לְקוֹנֵהוּ מִפֶּחַ
 וְלְמִשְׁפַּט מִמִּסְפָּח
 וְתוֹעָה וְשִׁבְרִים.

צ.ב.

כְּמוֹ פֹם שָׁם פִּימָה
 וְאִין לוֹ בְּתִמְיָמָה
 לְפָתִי מִחֲבִימָה
 בְּעֵדִים נְקָרִים (ה).

צ.ג.

וְשׁוֹבִים וְשִׁבְבִים
 בְּשִׁתְרוֹנָם שְׁוִים

(א) פימה עלי כסל (איוב טו כ"ז) לדעת מנחם כמו פום אריותא
 דניאל ו' כג), אכל עדיו נכרים שהם זרים, יען זאת שפת עבר
 וזאת ארמית, וכן אמרו אחרי כן תלמידי מנחם על דוגם בשירם
 (לד יא סימן כג) ויעיד על שקרו בעדים נכרים.

וּשְׁרֵי בְּשִׁבְיָם
 לְאִשׁ הַכְּוֹרִים (א).

צד.

וְשֵׁם שְׂרִיתִיךָ
 כְּמוֹ הַשְּׂאֲרִיתִיךָ,
 וְהוּא שְׂתַחֲתִיךָ
 אֲסוּר הַסּוֹגְרִים (ב).

צה.

וְשֵׁרָה וּמִשְׁרָה
 בְּזֶרֶה וּמִזֶּרֶה
 וְנִקְרָה וּמִקְרָה
 עֲלִיּוֹת בְּקָרִים (ג).

-
- (א) שבבים (הושע ח' ו') כמו וראית בשביה (דברים כא יא), ועל זה יאמר דונש כי טוב לשרוף פתרונו על האח.
- (ב) שריתוך לטוב (ירמיה עו יא) לדעת מנחם כמו שארית ישראל (דס"א י"ב ל"ח), ולדעת דונש פתחתוך מן האזיקים.
- (ג) פה ילא דונש להראות כי הפרשים שרה ומשרה דומים זה לזה

צו.

וְאֶסְפְּרָנָא תִקְנָא
 בְּחֶלֶק מִי יִבְנֶה;
 הֲלֹא זֶה הוּא בּוֹנֵה
 בְּעֵבְרִישׁ קוֹרִים (א).

צו.

וְחִבֵּר בְּבִגְיוֹן
 לְתַקְוֵי וְלִקְנֵי
 יִסְתֵּר בְּעֵנָיו
 לְדַכְרֵי בּוֹבְרִים (ב).

צח.

וְדַכְרֵי הֵם אֵילִים
 לְמִזְבֵּחַ עוֹלִים

(א) אספרנא תקנא (עזרא ז' יז) ידמה מנחם עם תקן משלים (קהלת יב ט').

(ב) דכרין ואמרין (עזרא ז' ט') ופרש מנחם זכרים בלשון ארמית, אבל לדעת דוכס דכרין הם אילים.

לְחֻטָּאִים עֵוִילִים
לְהַמְצִיא בְּפָרִים .

צ.ט.

תְּקִיפַת הַשְּׂגָה
לְחֻמָּה וּלְבָגָה
עָלֵי תַקִּיף בָּגָה
וְתַקִּיף גְּבוּרִים (ה) .

ק.

וְתִיּוּ בְּתַקִּיפָה
בְּמִזְ תִּיּוּ בְּתַנּוּפָה
בְּמַקְרָא, תְּעוּפָה
בְּאֲבָר בְּנִשְׁרִים (ג) .

(א) לתקופת השנה (דה"ב כד כג) ידמה מנחם עם שתקיף ממנו
(קהלת ו' י') .

(ב) תעופה באבר כונתו על העת והזמן שתעוף באבר חיש
כנשרים .

קא.

וְהִשִּׁירָה אֲרוּכָה
 וְהִסִּיגִים חֲרָקָה
 וְבַק לֹא גַעְרָקָה
 לְאַחַד מְעֻשָׂרִים א).

קב.

בְּמֵאָה וְעֶשְׂרֵה
 שְׁמוֹנִים גְּקֻשָׁרָה
 שְׁקוּלָה וְשְׁמוּרָה
 לְאַזְתוֹת וְלִמְזוּרִים ב).

קג.

וּכְּזֶן הַבּוֹתְרִים
 בְּיֹשֶׁר גַּסְתְּרִים

א) השירה הזאת שרפה הסיגים, וחרכה מלשון לא יחרך רמים לידו (משלי יב כז).

ב) כונתו כי כשיר הזה שיש בו מאה ועשרה בתים, הביא שמונים השגות על מנחס ועוד הביא על מנחס מאה ועשרים השגות

במאָה גַם עֲשָׂרִים
בְּלֹא שִׁיר נִסְדְּרִים .

קד.

בְּסִתְרוֹנָם יֵשׁ בִּי
לְעוֹבְדֵי אֱלֹהֵי
הָיִוֹת בְּמוֹעֲדֵי
עָלוֹ הַנְּשֹׂאָרִים .

קה.

וְאִם יִכְעַס נָבֵל
וְקָל לֵץ יִתְאַבֵּל
וְקָל סְתִי יוֹבֵל
לְטִבַּח בְּשׂוֹרִים .

קו.

יִרְקַב בְּקִנְאוֹת
וַיִּזְעַד בְּשִׁנְאוֹת

בתשובותיו אשר נסדרו בלא שיר, ובד"ל טעה שאמר שיש בשיר הזה
מאה ושמונה בתים, אבל יש בו ק"ו בתים ע"מ יתד ותנועה

לְשׂוֹאוֹת וּמְשׂוֹאוֹת
וּמְסַפֵּד תְּמָרוֹרִים .

קו.

תְּקַמִּים יִשְׁמְחוּ
וּסְפְרֵי יִקְחוּ
וְעוֹד לֹא יִשְׁכְּחוּ
דְּבָרֵי הַיְיָשָׁרִים .

קח.

סָמָה הַשִּׁירָה
בְּמִבְטָא מְבֹאָרָה
גְּגִבְלָה מְתֹאָרָה (ח) .

קט.

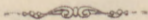
וְעוֹד בְּבִקְתֵי בְּרַב
מְלִים בֵּן הַנְּשֹׂאָרִים

וגחון לנו לחשוב להשיר הזה, עוד השלשה בתים קטנים שהם על
משקל קל, ואז יעלה השיר הזה ס"ה מאה ועשרה בתים.
(א) ככל שורה ה' תנועות, וכית ק"ט על י"ב תנועות, וק"י על
ה' תנועות.

וְסִדְרֹתַי עָלַי אֵלֶּף
בֵּית , בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים .

ק׳

לְהִיּוֹת הַתְּשׁוּבוֹת מֵאֲתֵימ
בְּעֶזְרַת אֵל בּוֹרֵא שְׂמֵתָם .

לקוטי קדמונים

קובץ שירי משוררים קדמונים .

כרך ראשון .

לקוטי קדמונים

כרך ראשון

- (א) רב האי גאון . מסודר ע"י א. ה. ווייס .
(ב) רבי שלמה שרביט הזהב . ע"י דוד כהנא .
(ג) רבי דונש בן לברט . ע"י הנ"ל .

דבר אל הקוראים.

בבוא לידינו לרגלי עבודתנו במחלקת „אוצר ישראל“, להוציא, כפעם בפעם, בין מעשי ידי המשוררים הקדמונים, גם שירים בודדים ומחברות קטנות, ואידי דוזטרי מירכסי, והקוראים לא יוכלו לכרוך אותם אחד, אחד לבדו; לכן אמרנו לאסוף את הדברים קטני הכמות, שבמחלקה הזאת, לאחדים, לכרך אחד, ולהדפיס להם שער מיוחד, ולא יבצר מאת הקוראים לכרוך אותם ביחד בכרך אחד.

וכה חברנו בזה את שלשת הספרים הקטנים שהוצאנו: א) „רב האי גאון“, ב) רבי שלמה שרביט הזהב“; ג) „רבי דונש בן לברט“, לכרך אחד, כאשר עיני הקוראים רואות.

גם כריכה מהודרה עשינו להם כליתר ספרי „אוצר ישראל“, בשם הכולל „לקוטי קדמונים“ כרך ראשון.

הננו מתכבדים להודיע כי נגשנו לסדר את

„אחיאסף" (לוח-עם)

(שנה שניה, תרנ"ה 1894/5).

בהקדימנו הפעם לגשת אל עבודת סדור הלוח, כשבעה ירחים לפני צאתו, נקוה כי תצלח בידנו להעלות אותו על אחיו הראשון בכמות ואיכות, להעשיר כל חלקיו הספרותיים והשמושיים, ולהרבות בו את השלימות והתועלת במדה מרובה.

כמו כן נקציע בו מקום נכבד לכרוניקא שנתית, אשר תקיף את כל חיי בני"י וכל הקורות אותם, בחומר ורוח, במשך השנה. למטרה הזאת מלאנו ידי סופר נכבד ומומחה לרשום בספר מראשית השנה כל דבר נכבד שנפל בחיי אחינו בכל מקום שהם, בעתו ובזמנו, והיה לחומר להכרוניקא הנ"ל.

וזאת לסוחרים:

בלוח הזה נפנה מקום מיוחד למודעות של סוחרים ואנשי מעשה (בתור הוספה להלוח) ע"פ המחיר הקצוב כזה: עמוד שלם — 10 רו"כ; חצי העמוד — 5.50; רבע העמוד — 3 רו"כ; $\frac{1}{6}$ עמוד — 2 רו"כ; $\frac{1}{8}$ עמוד 1.50. נקוה כי כל סוחר ימצא ענין לפניו להדפיס מודעה בלוחנו, אחר כי הלוח הראשון התרחב בקרב העם לאלפים, וכלי"ם יתפשט הלוח השני בקרב העם עוד הרבה יתר.

ליהוי ידוע

כי מ"אחיאסף" לוח-עם תרנ"ד

נשארו בידינו עקו' במספר מעט מאוד והם נמצאים
להמכר אך מכורכים.

מחיר עקו' מכורך בגיר 95 קאפ.
ובבד אנגלי בכריכה מהודרת 1.10

מחיר הכריכות לבדן: של גיר 10 קאפ. ושל בד
25 קאפ. כל אלה בלי פארטא.
פארטא על כל עקו' 14 קאפ. באחריות 21 קאפ.
בחו"ל: 24 קאפ..

מהספר הגדול והנכבד

זכרונות לבית דוד

יגמר בעוד שבוע ימים

החלק הראשון

המקיף את כל התקופה הגדולה והכבירה בקורות עמנו אשר מזמן גלות בבל עד חרבן הבית השני.

החלק הזה יכיל בקרבו חמשה ספורים:

(א) כף הסידים, מזמן גלות בבל וראשית הבית השני.

(ב) זר הדפנים, מראשית הבית השני, בזמן אלכסנדר מוקדון.

(ג) הקנצה, מזמן החשמונאים.

(ד) טבעת הקדושין, מזמן הורדוס.

(ה) הכבל והקוץ, מזמן חרבן הבית השני.

מחמשת הספורים האלה אך הספור השני הוא מתורגם, ויתרם הם מקוריים, מעשי ידי מחבר הספר,

מר א"ש פריעדבערג.

עד עתה יצאו תשע עשרה חוברות.

הספרים המסודרים לדפוס:

(א) רבי יהודה הלוי, כרך שני, א. א. הרכבי.

(ב) רבי אברהם אבן עזרא, קובץ כל שיריו ומליצותיו, נדפסים וכ"י רבים, עם תולדה מפורטה, מבואים והערות והארות, ... מאת דוד כהנא.

(ג) מוצאי גולה, תולדות אבותינו הספרדים, מעת הגרשם מספרד עד בואם אל המנוחה בארצות שונות, מאת ש. פ. ראבינאוויץ.

(ד) ספר החנוך השכלי, המוסרי והגופני, תרגום הספר הנודע לשם: Education intel-lectual, moral and physical.

ע"י י. ל. דאוידאוויטש.

הוצאת אחיאסף:

אוצר ישראל:

- [א] רבי יהודה הלוי . . . . . א. א. הרכבי .
כרך ראשון, ו' חוברות.
- [ב] רב האי גאון . . . . . א. ה. ווייס .
ב' חוברות.
- [ג] רבי שלמה שרביט הוהב . . . . . דוד כהנא .
חוברת אחת.
- [ד] רבי דונש בן לברט . . . . . הנ"ל .
ג' חוברות.

תחת מכבש הדפוס:

- [ה] רבי יהודה הלוי . . . . . א. א. הרכבי .
כרך שני.
- [ו] רבי אברהם אבן עזרא . . . . . דוד כהנא .
קובץ כל שיריו ומליצותיו, מכתביו והידותיו
נדפסים וכ"י, רבים, עם תולדה מפורטת, מבואים
והערות ותקונים. כרך ראשון.

מחיר כל חוברת 7 קאפ. על גיר ריגאל 10 קאפ.
בלי פארטא.

פארטא לכל חוברת עולה שתי קאפ. שתי חוברות ביחד
[פשוטות] 1 קאפ' לחוברת, כמשלוח באחריות יחוספו עוד
7 קאפ. בחו"ל — 10 קאפ.

כתבת המו"ל:

Издательство „Ахיאсафъ“ Варшава.
Verlag „Achiasaf“ Warschau.